محسن

د قرآني زده کړې او پوهنې لړۍ

۲۲

محسن تفسیر

له قرآنه یو ځرک

Ketabton.com

۱۱۴ ـ ګ «ناس» سورت

لیک او څېړنه :

احمد حسین «عنایت»

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ناس سورة تشريح
ليک او څېړنه:
احمد حسين عنايت

بسم الله الرحمن الرحيم

د لوراند او لورين الله په نامه

سورة الناس

د ناس سورة (۱۱۴)

سريـزه: د «نـاس» سـورت مکـي دی چـې (٦) آيتونـه يـوه رکـوع لـري، پـه تـلاوت کـې (۱۱۴) پـه نـزول کـې (۲۱) سـورة دی د «فلـق» لـه سـورة څخـه وروسـته نـازل شـوی دی. ددې سـورة نـوم «نـاس» د هغـه لـه لـومړي آيـت څخـه اخيسـتل شـوې، چـې د «نـاس» کليمـه ددې سـورة پـه پنځو آيتونو کې تکرار شوې ده.

د دې سـورت د نـزول د زمـانې او ځـاى پـه اړه هـم لکـه څنگـه چـې مخکـې مـو د نـورو سـورتونو پـه تـرځ کـې ورتـه نغوتـه کـړې، د نـورو ډېـرو سـورتونو پـه څېـر ددې سـورة د نـزول پـه اړه هـم د مفسـرينو تـر مـنځ اختلاف دی چې ځينې دا سورت مکـي گڼـي او ځينـې يـې مـدني گڼـي. او دا اخـتلاف د هـاغو روايتونـو پـر بنـا دی چـې ددې سـورت د نـزول د سبب پـه اړه نقـل شـوي دي چـې روايتونـه يـې پـه مختلفـو تفسـيرونو کـې راغلـې دي چـون واضـح او ثابـت نـه دي او بيـا ذکـرول يـې اړيـن نـه دي، خـو د يـوې خـبرې يادونـه اړينـه بـولم هغـه دا چـې ددې سـورت د تـلاوت د ضرورت پـه نظـر کـې نيولـو سره د حضـرت رسـول اکـرم(ص) لـه لـور پـه مختلفـو وختونـو او موقعيتونـو کـې مختلفـو خلکـو تـه د خيزونـو لـه شره د پـالونکي ښـتن دُرشـل تـه د پنـاه وړلـو تلقـين شـوی دی او پـه مختلفـو مهالونو او مقـامونو کـې يـې بـار بـار دا سـورة هـم لکـه د مخکينـي سـورة پـه څېـر د وخـت لـه تقاضـا سره سـم تـلاوت کـړی دی نـو هـر چـا چـې هـره واقعه نقل کـړې، او يـا د هـر چـا لـه قولـه چـې هـره واقعـه روايـت شـوې دا

(c) ketabton.com: The Digital Library

سورت يې د هماغې زماني له پيښې او مکان سره سم نازل شوی او اړوند ګڼلی دی. خو سمه او جوته خبره داده چې دا سورة لکه څنګه چې په پيل کې وويل شول مکي دی او له دې سره د سورة په مضمون کې له غور کولو سره هم دا محسوسيږي چې دا سورت لکه د مخکيني سورة په څېر د مکې د ابتدايي دور له نازل شوو سورتونو څخه دی. او همدا راز د ډيرو روايتونه له مخې دا سورة او د فلق سورة يو ځای نازل شوي دي او د ډيريو له نظره د فلق سورة مکي دی نو دا سورة هم مکي ګڼل کېږي.

موږ سره له دې چې د قرآن په آيتونو کې د ځيرنې او تدبر پر مهال په مختلفو روايتونو او نقلونو کې د ځان ښکېلول، د مهال او ځواک او ژواک برباد کېدل او تلف کېدل ګڼو، او زموږ له ليده په قرآن کې د ځيرنې او تدبر سمه او بهتره طريقه پخپله د قرآنکريم آيتونو ته مراجعه کول دي او د آيتونو د څېړنې او تفسير پر مهال د قرآن له نورو اړوندو آيتونو څخه مرسته اخيستنه سمه او اړينه ګڼو، چې دا طريقه د قرآنکريم د تفسير او څېړنې لپاره تر ټولو غوره او اړينه طريقه ده. خو بيا هم که څوک لېوال وي په دې اړه دې د بېلګې په توګه د «مولانا مودودي» تفهيم القرآن ته مراجعه وکړي، چې نوموړي په دې اړه، ددې سورة اړوند ډېر روايتونه نقل کړي او ورسره جوخت يې خپل نظر هم څرګند کړی دی.

له مخکيني سورة سره اړيکه او د سورة د منځپانګې چورليځ:

د دوو سورتونو «فلق» او «ناس» هم غږي او د موضوع ورته والی له ډېرو اړخونو څرګند دی. دا سورتونه چې «معوذتين» نومول شوي او قرآن، پالونکي څښتن ته له پناه وړلو سره ختموي. هر دواړه سورتونه د «قُل» له فرمان سره چې رسول اکرم [يا هر وړ مسلمان] ته خطاب دی پيل شوي او له

(c) ketabton.com: The Digital Library

هاغو شرونو څخه د مصئونيت او ژغورنې طريقه څرګندوي، چې د رسالت او هدايت په مسير او لارليک کې شتون لري. د مؤمنينو د حفظ او ساتنې يوازينۍ وسيله او له مختلفو انحرافونو او شرک او کفر او نفاق څخه د هغوی د عقيدو او ايمان پاسوال، په دې دوو سورتونو کې پالونکي ښتن [رب] ته آګاهانه پناه وړل معرفي شوي دي. له دې توپير سره چې د فلق په سورت کې له خارجي شرونو يادونه کوي او د ناس په سورة کې له داخلي شرونو څخه چې څمکه او بستر يې د انسان په نفس کې دننه ځای لري او له خارجي وسوسو څخه منفعل او اغېزمن کېږي. انسان تل له شيطاني وسوسو سره مخامخ دی، او جن او انس شيطانان هڅه کوي د هغه په قلب او روح کې نفوذ وکړي، په هره کچه چې په علم کې د انسان مقام پورته لاړ شي او موقعيت يې په ټولنه کې درونـد او ډېر شي، د شيطان وسوسې زياتې او شديدې کېږي، چې هغه له سمې لارې کوږ کړي او له عالِمي فساد سره عالَم برباد کړي. دا سورة رسول اکرم(ص) او د هغه رښتينو او وړ پليوونو ته فرمان ورکوي چې د ټولو وسوسه ګرانو له شره خدای تعالی ته پناه يوسي.

ددې توضيح چې د ځينو شرونو سرچينه او بنسټ د انسان له وجوده خارج وي او د سږي له کړنو څخه مستقل او خپلواک پر هغه وارديږي، چې دا ډول شرونه يې د فلق په سورة کې له ورته او متشابه تعبيرونو سره ښوولي دي چې د مختلفو خارجي شرونو لپاره يو مثال او معيار وي: د ټولو هاغو هر څه له شره، چې خدای تعالی خلق کړي او کيدای شي [په نسبي توګه] انسان ته پېښ شي خدای ته پناه وړي [من شر ما خلق]، همدا راز د نغاړونکي، خپرې، مسلطې، يرغلګرې او برلاسې تياره له شره [وغاسق اذا وقب] چې له هر ډول ظلم او ضلالت څه يو تعبير دی؛ هغه مهال چې پر سږي برلاسې او غالب شي. او په غوټو کې د ساحرانه پُوکوونکو له شره، چې د خلکو د پرګنو د فريب او فساد لپاره د شرک او جهالت د فرهنګ له تبليغاتو، مکرونو او

(c) ketabton.com: The Digital Library

تزویرونو څخه یو تمثیل دی [ومن شر النفاثات فی العقد] تر د هاغه حاسد له شره چې پټ او ویده جهالت یې ویښ او څرګند شوی وي [من شر حاسد اذا حسد]. له دې ټولو شرونو څخه کېدی شي «رب الفلق» ته له پناه وړلو سره خپل ځان مصئون او خوندي کړي، چې د تیارو د پردو ېرته کوونکی او د ښکارندو د ودې او نجات د نور او رڼايي لواړوونکی او څرګندوونکی دی، دا تنګې او تیاره پردې کېدی شي د عالمیانو د [رب] پالونکي ښتن، د هدایت نور ته له توسل سره له منځه یوړلې شي، چې د رڼا راوړونکی او تیارو د پردو څیرې کونکی او ېرته کونکی دی.

خو نورې پردې هم شتون لري چې د سرې زړه پوښوي او له دننه د هغه د زړه رڼا ته کیږدی وهي. دا داسې یو شر دی چې د انسان له سرکښ او سرغاړي نفسه سر وهي او له دننه هغه بیمار او ناروغوي. دا سمه ده چې انسان فطرتاً سپېڅلی او سالم دی او نشي کېدی پخپله د شرونو پیلیزه او سرچینه وي، خو داسې پنځول شوی دی چې د خیر او شر دواړو په نسبت اغېز منونکی او قبلوونکی اوسي. پر دې بنا د پټو او ښکاره [من الجنة و الناس] عاملونو او لاملونو د وسوسو او القاء ګانو په مقابل کې خپل ځان بایلي، چې له مختلفو رنګونو، طرحو او تدبیرونو سره له شا او مخکې پر هغه واردیږي او سینه یې ددې وسوسو په تحریک د حرص او حسد او د ژورو تورو تیارو کندو او غارونو له دوپجنې هوا تنفس کوي او د کینې او دښمنۍ او د ځناورتوب په فضا کې وده کوي:

مِنْ شَرِّ الْوَسْوَاسِ الْخَنَّاسِ.الَّذِي يُوَسْوِسُ فِي صُدُورِ النَّاسِ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ.

د انسان په ژوند کې پرې ډېر مصیبتونه او شرونه لکه نیز [سیلاو]، زلزله، جکړ، توپان، اورغورځي او نور.. راځي، چې خارجي او عارضي زمینه او ډګر لري. خو کله کله مصیبت او شر د میکروب له

(c) ketabton.com: The Digital Library

لارې د هغه په دننه کې ځاله جوړوي او په وجود کې دننه يې ځای نيولی وي او هلته په پټنځای کې د يرغل د موقع په تمه چمتو او تيار ناست وي، او که د انسان دفاعي ځواک لږ شوی وي، ناروغي يې له پښو غورځوي. د هر دواړو شرونو په مقابل کې، انسان کولی شي خپل ځان وساتي. د هاغو په وړاندې چې خارجي دي کولی شي اسبابونه او وسيلې په کار واچوي او له خپله ځانه مراقبت او ساتنه وکړي. او د هغوی په وړاندې چې داخلي دي کولی شي خپل ژغورندويه دفاعي ځواک تقويه کړي او له قوي او سالم جسم سره د ميکروبي القاء شوو زهرجنو توکو په مقابل کې مقاومت کوي.

د فلق سورة د لومړنی ډلې شرونو د معرفي کولو په مقام کې او د ناس سورة د دويمې ډلې شرونو د معرفي کولو په مقام کې بريښي. هغه څوک چې د الهي هدايت کتاب پای ته رسوي، خپل پالونکي څښتن [ربّ] ته له پناه وړلو سره کولی شي له هر دواړو ډولو شرونه څخه، چې د انسان د هدايت په لارليک کې شتون لري، خپل ځان مصئون او خوندي کړي.

دا سورة چې د قرآن په پای کې ځای لري، له ځانه د مخکينې سورة پر اړيکې سربېره، د قرآن له لومړي سورة [حمد] سره هم يوه ظريفه او غوريالې اړيکه لري، چې د وينا چورليز يې، په هر دواړو سورتونو کې د خدای تعالی پر ربوبيت، الوهيت او مالکيت څرخي:

قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ. مَلِكِ النَّاسِ. إِلَهِ النَّاسِ. ...

او د حمد په سورة کې:

«بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ. الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ. الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ. مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ ....». په دې ترتيب د قرآن کريم پيل او پايله له يوه حقيقته چې خالص «توحيد» دی خبره کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سورت متن او د لُغتونو ترجمه:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ ﴿١﴾ مَلِكِ النَّاسِ ﴿٢﴾ إِلَهِ النَّاسِ ﴿٣﴾ مِنْ شَرِّ الْوَسْوَاسِ الْخَنَّاسِ ﴿٤﴾ الَّذِي يُوَسْوِسُ فِي صُدُورِ النَّاسِ ﴿٥﴾ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ ﴿٦﴾

أَعُوذُ = پناه وړم، پناه غواړم ـ عوذ = له شره پناه اخيستنه، د پناه ورکوونکي په حريم کې ننوتل ـ رَبِّ = پالونکی څښتن، پروردګار، ـ نَّاسِ= خلک، پېژانـدي وګـړي ـ مَلِكِ = پادشاه، حکمران، واکمن، د اختيار خاوند، څښتن ـ إِلَـهِ = خدای، معبود، معشوق، نمانځې ـ وَسْوَاسِ= په بيا بيا وسوسه کوونکی، په ځلونو او تکرار له پېژانـدي او يا ناپېژاندي لاملونو په توسه لمسونه او پارونه ـ خَنَّاسِ = غلچکی يرغلګر، مخکې او شا ته تلونکی، پټ او ښکاره کېدونکی، شته او نشته کېدونکی، پټېدونکي را پټېدونکي، خرپ او ترپ کوونکی، پرله پسې ستنېدونکی ـ يُوَسْوِسُ = وسوسه کوي، وسوسه اچوي ـ صُدُورِ = زړونه، سينې، د انسان روحي ظرفيت ـ جِنَّةِ = پټ، پردی، نابلد، ناپېژاندي وګړي او لاملونه ـ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ ﴿١﴾

ووايه: د خلکو ربّ[١] [پالونکي څښتن] [= د هغوی حقيقي ارباب او د اختيار خاوند] ته پناه وړم،

مَلِكِ النَّاسِ ﴿٢﴾

[همدا] د خلکو مالک او واکمن ته،[٢]

إِلَهِ النَّاسِ ﴿٣﴾

[همدا] د خلکو حقيقي معبود [او خدای] ته،[٣]

قُلْ	أَعُوذُ	بِرَبِّ	النَّاسِ	مَلِكِ	النَّاسِ	إِلَهِ	النَّاسِ
ووايه	زه پناه وړم	پالونکي څښتن ته	د خلکو	پادشاه	د خلکو	خدای	د خلکو

مِنْ شَرِّ الْوَسْوَاسِ الْخَنَّاسِ ﴿٤﴾

د پټېدونکي[٤] [= تل مخ ته راتلونکی او شا ته تلونکی] وسوسه ګر[٥] له شره،

(c) ketabton.com: The Digital Library

الَّذِي يُوَسْوِسُ فِي صُدُورِ النَّاسِ ﴿٥﴾

هاغه چې د خلکو په سينو کې وسوسه اچوي،[٦]

مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ ﴿٦﴾

[که] له جن [= ناپېژاندو عواملو] وي او که [له خپلو] خلکو[٧]

فِي	يُوَسْوِسُ	الَّذِي	الْخَنَّاسِ	الْوَسْوَاسِ	شَرِّ	مِنْ
په ......[کې]	وسوسه اچوي	هغه چې	غلچکي يرغلګر	د وسوسه اچوونکي	شره	له

وَالنَّاسِ	الْجِنَّةِ	مِنَ	النَّاسِ	صُدُورِ
او خلکو [پېژاندو]	جن [ناپېژاندو]	له	د خلکو	سينو ...[کې]

د سورت د مفرداتو لنډه تشريح:

۱ ـ دا سمه ده چې ربوبيت [ارباب او د اختيار خاوند توب] د ځواک او قدرت له درې ګونو څوکو څخه يوه ده، خو انسانانو عمدتاً د نورو دوو څوکو نماينده ګان هم د خپل «ارباب» په توګه نېولي دي؛ قرآن د يهوديانو او مسيحيانو په اړه راوړې دي چې «خپل احبار او رهبان يې د خدای پر ځای «ارباب» نيولي دي» [توبه۳۱(۹:۳۱)]. يوسف خپلو دوو زنداني ملګرو ته وويل: «آيا مختلف اربابان بهتر دي يا پر ټولو مسلط او برلاسی يو خدای ؟» [يوسف۳۹ (۱۲:۳۹)]. د خدای تعالی په فرمان کې د اسلام پيغمبر ته هم د اهل کتاب سره د وحدت لپاره يو له دريو وړانديز شوو شرطونو همدا، يو د بل ارباب نه نيول دي [آل عمران۶۴(۳:۶۴)]. هيڅ يو مؤحّد مجاز نه دی پيغمبران او پرښتې خپل ارباب ونيسي [آل عمران۸۰(۳:۸۰)]. «ربّيون»ـو [يا ربانيّونـو] خدای تعالی د خپل واقعي ارباب په توګه پېژاند [مائده۴۴(۵:۴۴) او ۶۳(۵:۶۳)]، او پيغمبرانو خپلو پلويانو او پيروانو ته ويل: تاسو پخپله د آسماني کتاب له تعليم او تدريس سره ربّ پېژندی شئ [آل عمران۷۹(۳:۷۹)]. له فرعون سره د موسی(ع) ټولې محاورې د ربوبيت پر سر وې، نه الوهيت [شعراء۲۳(۲۶:۲۳) تر ۲۸]، او له ابراهيم(ع) سره د نمرود ټوله دښمني او دليل راوړنه د ربوبيّت په اړه ول « أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِي حَاجَّ إِبْرَاهِيمَ فِي رَبِّهِ أَنْ آتَاهُ اللَّهُ الْمُلْكَ إِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّيَ الَّذِي يُحْيِي وَيُمِيتُ قَالَ أَنَا أُحْيِي وَأُمِيتُ قَالَ إِبْرَاهِيمُ فَإِنَّ اللَّهَ يَأْتِي بِالشَّمْسِ مِنَ الْمَشْرِقِ فَأْتِ بِهَا مِنَ الْمَغْرِبِ فَبُهِتَ الَّذِي كَفَرَ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ» [بقره۲۵۸(۲:۲۵۸)].

(c) ketabton.com: The Digital Library

آیا [د] هاغه چا [ماجرا] ته دې پاملرنه کړې چې [د تکبرَ او ځواک له دریځه] له ابراهیم سره یې د هغه د پالونکي ښتن په انکار کې محاجّه [او استدلال] وکړ؟سره له دې چې هغه ته واکمني خدای ورکړې وه! هغه مهال چې ابراهیم وویل: زما پالونکی ښتن هاغه څوک دی چې [پرله پسې] ژوند ښيي او [د زوړتیا د قانون مطابق] مړه کوي یې. [نمرود] وویل: زه یم چې ژوندي کوم او مړه کوم! ابراهیم وویل: نو [چې داسې ده] خدای تعالی لمر له ختیزه راخېژوي، نو [که ته د هستۍ چلوونکی او واکمن یې] ته هغه له لوېدیزه راوخېژوه! نو [له دې استدلال سره] هغه چې انکار یې کړی وو [مات او] هک پک شو. او خدای ستمګر خلک [د نېمکرغۍ او بریالیتوب] موخې ته نه رسوي.

د شمېر له لیده د «ربّ» نوم د «الله» له نوم وروسته په یوازې توګه په قرآن کې د خدای تعالی د کارول شوو ټولو نومونو سره [پرته له الله] برابر دی؛ د «ربّ» نوم د رَبَبَ له رېښې [د اختیار خاوند او د اداره کوونکي ارباب په معنا] ۹۸۰ ځلې، او د رَبَوَ له رېښې [د روزونکي، وده ورکوونکي او اوچتوونکي په معنا] ۲۰ځلې، په ټوله کې ۱۰۰۰ ځلې په قرآن کې تکرار شوی دی، په زړه پورې دا چې د «اللّه» نوم هیڅکله له ضمیر سره نه دی راغلی، خو د ربّ نوم [په ۹۷۰ موردونو کې چې خدای ته نسبت ورکول شوی] په ټوله کې له ضمیر سره یا د مضاف په بڼه راغلی دی. [لکه: رَبِّکُم، رَبِّ السَّمَوَاتِ وَالأَرْض] او یوازې دوه ځلې له نورو صفتونو سره په ترکیب کې ذکر شوی دی [ربّ غفور، ربّ رحیم].

ربوبیّت، لکه مدیریت، معلمي او مربي ګري دوه اړخیز چار دی او پر یو ډول دوه اړخیزي اړیکې او تبادلي دلالت کوي، له دې کبله «ربّ» هیڅکله په خپلواکه بڼه له ضمیر یا مضاف پرته په قرآن کې نه دی راغلی. م شرکین ددې مستقیمې او نېغې اړیکې له نفې کولو سره، واسطو او نورو عواملو ته متوسل کېدل او هغوی یې د خدای په نزد خپل شفیعان ګڼل.

۲ ـ ملوکیت د توحید د مثلث له دریو ګوټونو څخه یو ګوټ دی. ددې کلیمې مشتقونه لکه: مَلِک [پادشاه، ټولواک]، مِلک، مُلک، مالک، ملائکه، او ... په ټوله کې ۲۰۶ ځلې په قرآن کې تکرار شوی دی چې د پام وړ شمېر دی، چې د خدای «مالک»والی، د هستۍ د جهان په تصرف، واکمنۍ او حکم چلَونه کې د هغه ځواک او قدرت څرګندوي. دا جملې چې د آسمانونو او ځمکې مُلک منحصراً خدای ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

اړوند دی [وَ لِلَّهِ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ – لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ] ۲۲ ځلې په قرآن کې راغلي دي. همدا راز ټینګاورونه لکه: بِيَدِهِ الْمُلْكُ [ملک د هغه د قدرت په لاس کې دی]، وَلَمْ يَكُنْ لَهُ شَرِيكٌ فِي الْمُلْكِ [د هغه لپاره په مُلک کې شریک نشته] دا ډول مطلقه توانایي او ځواکمني بیانوي. که هم یو چا له ملک څخه کومه برخه او سهم وړی وي او له هغه پر یوې برخې تصرف او لاسرسی ولري، یو بخښش او لورونه ده چې خدای تعالی موقتاً په لنډمهالې توګه په اختیار کې ورکړې ده: «وَاللَّهُ يُؤْتِي مُلْكَهُ مَنْ يَشَاءُ» [او الله خپل ملک هر چا ته چې وغواړي – «د یو لړ نظامونو مطابق» – ورکوي]. دلته د مُلک معنا همدا واکمني، بولندويي او حکم چلونه ده.

په قرآن کې خدای تعالی مَلِک هم نومول شوی دی، چې «د هستی د جهان د پادشاه یا ټولواک» مفهوم لري. هغه هم بې نهایت مقتدر مطلق پادشاه [مَلِيكٍ مُقْتَدِرٍ]. خو له کومې چې د تاریخ په اوږدو کې معمولاً پادشاهان په ناحقه واک ته رسیدلي دي، هغه «مَلِكُ الحَقّ» نومول شوی دی او له کومې چې ډیری وخت سلطانان او واکمنان له واکه په ناسمې ګټې اخېستو سره تورن، ناپاک او فاسد ول، خدای تعالی «مَلِكُ القُدُّوس» [بې نهایت پاک او سپېڅلی پادشاه] معرفي شوی دی. نو بې جهته نه دی چې د قرآن آخرین سورة داسې یو پادشاه ته له پناه وړلو سره نبکه پای او حُسن اختتام ومومي.

هغه یوازې ملک الناس [د خلکو پادشاه او ټولواک] په دنیا کې نه دی، د جزا ورځ هم د هغه پر حکم او فرمان چلېږي او هغه «مالک یوم الدین» [د جزا د ورځې حکم کوونکی او نیاومن] دی. که په دنیا کې یې په لنډمهالې توګه په انتخاب کې اختیار او اراده موږ ته عنایت کړې او بښلې ده، مطلقه ملوکیت یې په آخرت کې څرګندېږي. «لمن الملك اليوم لله الواحد القهار» [د نن ورځې مالکیت د چا دی؟ د برلاسي واحد خدای]. که څوک د ټولو څیزونو مطلق مالکیت د خدای په انحصار کې وګڼي او د قدرت او ثروت د اربابانو او دنیا پالو پانګوالو د اعتباري مالکیت لپاره اصالت قائل نه وي، د توحیدي مثلث په پېژندنه کې یې مهم ګام اوچت کړی دی.

۳ ـ «إِلَه» یو لغت دی چې د هر هغه څه لپاره چې انسان یې د معبود په توګه نیسي، که هغه حق وي یا با طل وي، استعمالېږي. خو «الله»، له معرفه

(c) ketabton.com: The Digital Library

الـف او لام سره «الـه» [معبـود]، لـه واحـد خـالق څخـه يـو تعريـف دی چـې د نمـانځنې لپـاره يـوازينی وړ معبـود ګڼـل کېـږي. د ټولـو پيغمبرانـو بلنـه او د «شرک او توحيـد» پـه مبـارزه کـې اصـلي مسـئله د «ډېـرو خـدايانو» پـه مقابـل کـې «د يـو خـدای» تبليـغ دی. پـه الوهيـت کـې بلـه مهمـه نکتـه، جامعيـت او لـه هغـه څخـه د انحـراف ډول ډول والـی دی؛ د ځـان پـالو الهـه د هغـوی د خپـل نفـس هـوا ده [فرقـان۴۳(۲۵:۴۳) او جاثيـه۲۳(۴۵:۲۳)]، د يـو شـمېر کسـانو لپـاره: خوسـکی [طه۸۸(۲۰:۸۸)]، بُـت [انبيـاء۳٦ (۲۱:۳٦)]، پيغمـبران [نحـل۵۱(۱٦:۵۱) او مائـده۷۳(۵:۷۳)] او نـور مختلـف ډولـه الهـه ګـاني وې او دي چـې کـولی شي د هنر، علـم، ورزش پـه نوميـاليو کـې او هـر هغـه څـه چـې د انسان دزړه ښـتن شي او هغـه پـر ځـان مـين کـړي، څرګنـد شي. قـرآن ددې شرکونـو پـه سـتاينه کـې ذکـر کـړی دی: «ځينـې لـه خلکـو د خـدای پـر ځـای ورسره شريکـان، سـاري او مـل نيسـي او هغـوی لکـه د خـدای پـه خير خوښـوي او مينـه ورسره کـوي! خـو هـاغو کسـانو چـې [رښـتينی] ايـمان راوړی دی تـر ټولـو زياتـه دوسـتي لـه خـدای سره لري» [بقره۱٦۵(۲:۱٦۵)].

د شري ټـولني هيڅکلـه لـه نمـانځنې او پـالنې خـالي نـه دي، اصـلي سـتونزه، په نمانځنه کـې شراکـت او لـه توحيـده انحـراف دی. داسې برېښي چـې پـه خـدای پيژنـدنې، اسـلام پېژنـدنې يـا قـرآن پېژنـدنې کـې هـر راز څېړنـه او تحقيـق ددې مثلـث لـه دقيقـې او لـه ځيـر پېژنـدنې پرتـه شـونی نـه دی او هـيڅ يـو ايـمان بـه ددې مفهومونو معنايي اوبجې ته له تسليم مخکې د قبلېدو وړ واقع نه شي.

۴ - د «خَنّـاس» کليمې د پوهېـدو لپـاره پـه قـرآن کـې لـه يـوازيني بـل مـورد څخـه، چـې دا کليمـه پـه [تکـوير۱۵(۸۱:۱۵)] سـورة کـې راغلـې ده، کېـدی شي مرسـته واخيسـتل شي: «فَلَا أُقْسِمُ بِالْخُنَّسِ. الْجَوَارِ الْكُنَّسِ.». د «جـوار» کليمـه پـر جريان او حرکـت درلودلـو، او د «كُـنَّس» کليمـه پـر پوښـل شـوي او پـټ شـوي دلالـت کـوي. ګـواکې خنّـاس د شـيطان لـه تلپـاتې وسوسـه ګريـو څخـه وي چـې من شأ او سرچينـه يـې ناڅرګنـده ده او لکـه د اعتيـاد او روږديتـوب پـه څېر ځـي او راځـي او لاس نـه اخـلي [واللّـه اعلـم]. د هـاغو کسـانو حالـت چـې يـو ځيـز تـه وسـواس او حساسيت ولري کېدی شي د شيطاني وسوسو د پوهېدو لپاره يو مثال وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵ - د وسوسې فعل سربېره پر دې سورة، په دوو نورو سورتونو [اعراف۲۰ (۷:۲۰) او طه۱۲۰(۲۰:۱۲۰)] کې شيطان ته، او د [ق۱٦(۵۰:۱٦)] په سورة کې د انسان نفس تـه نسبت ورکړل شوی، چې البته دا هم د شـيطان القاء ده نـو کېـدی شي وسوسـه هـم د انسان په نفس کې د شيطان سينګارونې او لمسونې او غولوونکې وعدې وګڼل شي چـې هغه له توحيدي [مثلـث: ربوبيّـت، ملوکيّـت، او الوهيّـت] پناهځـای څخـه د دنيـايي معبودانو، اربابانو او مالکانو لور ته سوق کوي.

٦ – د صدر يا صـدور اصـطلاح، پـه ټولـو۴۴ موردونـو کـې چـې [مسـتقل يـا لـه ضميرونو سره] په قرآن کې راغلې ده، مجازي معنا لري او نشـي کېدی د هغـه نسـبت د سينې قفسې ته ورکړل شي. د انسان صدر، د هغه همدا روحي ظرفيت دی چې د قرآن پـه تعبيـر، [ضـيق صـدر يـا سِـعه صـدر] تنـګ ليـدی يـا د پـراخ ليـد لرونکـی کېـږي [انـ شـراح۱(۹۴:۱)، حجـر۹۷(۱۵:۹۷) او نـور موردونـه]، شـفا مـومي [توبـه۱۴(۹:۱۴)، يونس۵۷(۱۰:۵۷)]، او مرضـونه لکـه: ويـره [حـ شـر۱۳(۵۹:۱۳)]، کِبر[غـافر۵٦(۴۰:۵٦)]، نياز[حـ ـــــ شـر۹(۵۹:۹)]، پټچاري[نمــــــل ۷۴ (۲۷:۷۴)، غــــــافر۱۹(۴۰:۱۹)او...]، دښمني[اعراف۴۳(۷:۴۳)] او شيطان پکې ننوځي[ناس۵(۱۱۴:۵)]، خدای تعالی سـينې ازمـــايي [آل عمـــران۱۵۴(۳:۱۵۴)] او خپـــل آيتونـــه پـــه هغـــې کـــې ننبـــاسي [عنکبوت۴۹(۲۹:۴۹)] او .... په دې ترڅ کې ۱۲ ځلې په قرآن کـې د سـينو پـر ذات د خدای پر عليم والي ټينګار شوی دی.

۷ ـ د آدميانو اصلي نوم «ناس» دی، چې يوازې همدا د هغه د نورو نومونو [بنی آدم، بشر، بريّه، انس او انسان] له مجموعې څخه کـابو دوه برابـره پـه قـرآن کـې تکـرار شوی دی [کابو ۲۴۳ ځله]، ناس عام عنوان دی، لکـه «مردم» پـه فـارسي ژبـه کـې، يـا «قوم» په عربي ژبه کې، يا «خلک او ولس» په پښتو ژبه کې. په قرآن کې ۱۹ ځلې د «يَـا أيُّهَا النَّاس» خطاب راغلی دی. يعنې ای خلکو، چې په مجموع کې عرب، عجـم، تـرک او فارس، افغان او هندي او شرقي او غربي .... ټول رانغاړي.

«نـاس» لـه «انسـان» [او انـس] سره تـوپير لـري؛ نـاس د «نَـوَسَ» لـه رېښـې او انسـان د «اَنَـسَ» لـه رېښـې دی. د نَـوَسَ پـه کليمـه کـې نوسـان يعنـې تحـرک او پويـايې او خوځښـت او غورځنـګ نغښـتی او پـټ دی؛ دې موجـود لـه ډېـر پخـوا [لـه زرګونـو کلونـو] راهيسـې، غرونـه او دښـتې او سـيندونه او دريابونـه وهلـي دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

او توانېدلي دي، ټولو لويو وچو ته لېږدېدنه او مهاجرت وکړي او له همدې ځيرنې، څېړنې، لټې او هڅې په توسه د ځمکې له اتموسفېره خارج شوی او افلاک ته يې سر رسېدلی دی!

خو د انسان [او اِنس] کليمه له اُنس نيولو سره له يوې کورنۍ ده، اُنس او الفت، احساسات او عوا طف او آشنايي ته لېوالتيا او ټولنيز ژوند او پخپلو کې د يو بل شاوخوا ته راټولېدل او خبرې اترې او وينا کول د انسان له ځانګړتياو دي [احزاب۵۳(۳۳:۵۳)، نور۲۷(۲۴:۲۷)]، د ناس په کليمه کې، د آدمي ټولنيز هويت او ځانګړتيا او د انسان په کليمه کې، د هغه جسمي او روحي جوړښت او خپلواک فردي شخصيت، مثبت يا منفي، تر نظر لاندې دی. ناس او انسان متقابلې کليمې لري؛ «ناس» تل د «جِنّه» او انسان تل د «جانّ» په مقابل کې راغلی دی. لکه: «خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ صَلْصَالٍ كَالْفَخَّارِ. وَخَلَقَ الْجَانَّ مِنْ مَارِجٍ مِنْ نَارٍ.» [رحمن۱۴(۵۵:۱۴) او ۱۵]. انسان يې [په کوزه ګرۍ او خاورين لوښو جوړونه کې کارېدونکي] کودړې په څېر له وچې ختې څخه وپنځوه، او جن يې د اور له ګډولې [او ترکيب] [= خالصه انرژي - بې لوګي اور].

ويل کېږي جانّ د جن جمع دی چې پر يو ډول ناپېژاندی، پردېوالي او نامأنوسوالي دلالت کوي، په زړه پورې دا چې په قرآن کې يې مار او اژدها هم [د موسی د عصا په بدلېدو کې] «جانّ» نومولی چې د هغه له پټ، ناغوښتي او ډارووونکي شتون څخه يو انځور دی. [نمل۱۰(۲۷:۱۰)، قصص۳۱(۲۸:۳۱)].

«انسان» د آدمي د نوع پر ذاتي ځانګړتياو او «اِنس» د هغه پر فرد دلالت کوي او په قرآن کې د «اِنس» کليمه ۱۴ ځلې د «جن» [د جان مفرد] په مقابل کې راغلې ده. ناس خلک دي او جِنّه پر پرديتوب يا ناپېژندل شوو موجوداتو او عواملو دلالت کوي. د پيغمبرانو منکرانو هغوی ساحر، کاهن او مجنون، او د اسلام د پيغمبر هم مهالو م شرکينو هم هغه جن وهلی او مجنون نوماوه، مقصد يې دا وو چې خبرې يې د خلکو د خبرو له جنسه نه دي، بلکې ديو او دَد او پيرۍ او ناپېژاندو موجوداتو يې په روح کې حلول کړی دی. [مؤمنون۲۵ (۲۳:۲۵) او ۷۰(۲۳:۷۰)، سبا۸ (۳۴:۸)]. خو خدای تعالی ورته ځواب ورکوي:

آيا اند نه کوي چې د هغوی په هم کلام ملګري کې هيڅ ګډوډي او بې سدي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته او هغه له خرګند خبرداروونکي پرته نه دى [اعراف۱۸۴(۷:۱۸۴) او سبا۴۶(۳۴:۴۶)] – «أَوَلَمْ يَتَفَكَّرُوا مَا بِصَاحِبِهِمْ مِنْ جِنَّةٍ إِنْ هُوَ إِلَّا نَذِيرٌ مُبِينٌ».

په «جِنّه» کليمه کې د وهمونو او خيالونو پر بنسټ عقيدې او باورونه هم شامليږي؛ مشرکينو له همدغو بې بنسټو عقيدو او باورونو سره د خداى او د هاغو تر منځ چې نمانځل يې [له بتانو نيولي تر طاغوتانو او فرعونانو]، يو نسبت ټينګوه او هغوى يې د خداى سپورى، د خداى واسطه، د خداى زوى او ....ګڼل: [صافات۱۵۸(۳۷:۱۵۸)] – «وَجَعَلُوا بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْجِنَّةِ نَسَبًا وَلَقَدْ عَلِمَتِ الْجِنَّةُ إِنَّهُمْ لَمُحْضَرُونَ». په لنډه توګه ويلى شو؛ «ناس» د «جنّه» په وړاندې، «انس» د «جن» په وړاندې او «انسان» د «جانّ» په مقابل کې دى.

د ناس سورة د ټولو [۱ ـ ٦] آيتونو بشپړه تشريح:

مرحوم شريعتي به دا خبره ډېره کوله چې قرآن له خداى سره شروع کېږي او له «ناس» [خلکو] سره ختميږي؛ له خداى سره پيل کېږي او له خلکو سره بشپړيږي. دا آسماني کتاب، چې د الله له نوم سره پيل کوي، له داسې يو سورة سره چې هم نوم يې او هم ورستى کليمه يې «ناس» ده، پاى ته رسيږي. په دې سورة کې، د هغه له لنډوالي سره سره، پنځه ځلې د ناس کليمه تکرار شوې ده. دا کليمه په ټول قرآن کې ۲۴۳ ځلې راغلې چې پنځه ځلې يې په همدې لنډ سورة کې راغلې يعنې په دې سورة کې تر ټولو زيات تمرکز پر خلکو دى. او په زړه پورې دا چې په دې ترتيب د قرآن کريم پاى د هغه پيل ته بېرته ستنيږي.

قرآن کريم څه ډول پيل شوى دى؟ «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ. الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ. الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ. مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ. ...».

اولوهيت: بسم اللّه؛ ربوبيت: ربّ العالمين؛ مالکيت او ملوکيت: مالک يوم الدين؛ او په دې سورة [ناس] کې څه وايي؟ قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ. مَلِكِ النَّاسِ. إِلَهِ النَّاسِ... قرآن د ربوبيت، اولوهيت او

(c) ketabton.com: The Digital Library

ملوکيت لـه مثلث سره پيل کېږي او لـه همدې مثلث سره هـم پـای تـه رسېږي. اصلي پيغام همدا دی. توحيـد همـدا دی. خـدای تعالی څـه ډول پېژنـو؟ آيـا يـوازې پـه اللّـه کـې تـم کېـږو؟ يـا هغـه د جهـان ربّ او ارباب هـم ګڼـو او لـه دې سره مـل د هغـه ملوکيـت تـه هـم غـاړه ږدو؟ مقصـد يـوازې لفظـي او ظـاهري اعـتراف نـه دی، بلکـې ددې دريـو نومونو معناګانو ته عملي التزام او پر ځان اړين ګڼل دي.

ولې «ناس»؟

قرآن د خدای تعالی لـه نـوم [بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ] سره پيل کېږي او د «نـاس» لـه کليمـې سره ختميـږي. پـر دې ترتيـب د هـدايت د کتاب په يـو لـور کـې، خـدای تعالی او پـه بـل لـور کـې يـې خلـک شـتون لـري. نـه يـوازې د قـرآن وروسـتۍ کليمـه «نـاس» ده، بلکـې وروسـتۍ سـورة يـې هـم، چـې لـه لنډوالي سره يـې ۵ ځلـې دا کليمـه پکـې تکـرار شـوې، «نـاس» ده. کـه د نـاس پـر ځـای د «هُـم» ضـمير کـارول شـوی وای، مـثلاً کـه ويـل شـوی وای: «قـل اعـوذ بـرب النـاس و ملکهـم و الههـم»، ددې کليمې پـه کارونـه کـې سـپما کېدلـه او جملـه سـاده کېدلـه خـو هرومرو يـو لامل لري چې د ناس کليمه درې ځلې پکې تکرار شوې ده.

د قـرآن پـه پايـاني سـورة کـې د نـاس پـر کليمـې دا ډول تمرکـز او ټينګـار هېښـوونکی دی او پوښـتنه ولاړوي او نـه شي کېـدی پـه سـادګۍ تـرې تېر شي. د نـاس کليمـه ۵ ځلې پـه دې ډېر لنډ سورة کـې ځـای لـري. دا ډول يو نسبت بې ساري او ډېر د پاملرنې وړ او د نظر راکښونکی دی.

«ناس» څه معنا لري؟ انسان تـه، دې پـه دوو پښـو روان موجـود تـه مختلف نومونه اطلاق شوي دي؛ يو له هغوی «بشر» دی، «بشر» يعنې د پوټکي مخ، يا پخپله پوټکی. د حيواناتو پوټکی عمدتاً له وړيو او ويښتو سره پوښلی دی خو انسان داسې يو حيوان دی چې پوټکی يا د پوټکي مخ يـې ښـکاره او صـاف

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی. له همدې لامله هغه ته «بشـر» وايـي. پر دې بنا د ظاهري او خارجي ځرګندېدنې او په نظر راتلو له کبله موږ په دې نوم نومول شوي يـو. بل نـوم مو «بريّه» دی. موږ ته «بريّه» هم ويل کېږي: خَيْرُ الْبَرِيَّةِ [بينه۷ (۹۸:۷)]. بريّـه يعنې هغه موجود چې لـه عيب او نقص پرته او سـپېڅلی پنځـول شـوی دی. درې نور نومونه هم ورته شته چې يو تر بله ورته والی لري: «انسان»، «نـاس» او «اِنس»؛ او د هغوی په مقابـل کـې: «جـان»، «جنّـة» او «جـنّ» دي. لـومړني درې له دويمو دريو سره په تقابل کې دي او ددې تقابـل لـه ارزونـې کېـدی شي د هر يو پر معنا په بهتره توګه پوه شو.

په قرآن کريم کې، هرمهال چې د سړي ځانګړنې او شخصيت مطـرح وي، هغـه تـه «انسـان» ويـل کېـږي. لکـه: «خُلِـقَ الْإِنْسَـانُ مِـنْ عَجَـلٍ...» [انبياء۳۷(۲۱:۳۷)] انسان له بيړې پنځول شوی. يا بل ځای فرمايي موږ امانت چې، غرونو د هغې له اوچتولو سر غړاوی وکړ، انسان ته ورکړ «إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَـلَى السَّـمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَـالِ فَـأَبَيْنَ أَنْ يَحْمِلْنَهَـا وَأَشْـفَقْنَ مِنْهَـا وَحَمَلَهَـا الْإِنْسَانُ...» [احزاب۷۲ (۳۳:۷۲)]. «په حقيقت کې موږ هغه امانـت [= د اختيـار لورونه] آسمانونو او ځمکې او غرونو ته وړاندې کړل، خو [ټولو د وجودي ناتوانی له لامله] د هغه له لېږد ځخه ډډه وکړه او تـرې وډار شـول او انسـان [د ودې پـه بهير کې د مخکينی بشپړتيا له لامله] هغه پر غاړه واخيست ...».

يا چې فرمايي انسان داسې، يا انسان هاغسې دی. يعنـې د ځـانګړنو او صفتونو له حيثه «انسان» دی. خو هر مهال چـې د انسـان اُنـس او عاطفـه يـې جنبه په نظر کې وي، هغه «اِنس» نوموي، چې د مؤانست د معنا متضـمن دی: «...فَإِنْ آنَسْتُمْ مِنْهُمْ رُشْدًا...» [نساء٦(٤:٦)] «هر مهال مو چې په هغوی کـې د ودې احساس وکړ...». نور موجودات يو تر بلـه پـه اُنـس او مؤانسـت کـې نـه، بلکې د توحش په حالت کې ژوند کوي؛ او يوازې انسان دی چې ټـولنيز او مدني ژوند لري. قرآن، دې معنا ته په اشاره کې، آدمي ته «اِنس» وايي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دريم نوم «ناس» دی چې ډېری د سړي د تعقل او تفکر قوې ته پاملرنه لري چې هغه ته وده او ارتقا ورکوي، د نورو موجوداتو پر خلاف چې د هغوی تم او راکد حالت هغوی ته د ودې او کمال ډېر لږ امکان ورکوي. انسان عاقل او متفکر، اندیال موجود دی چې د اند او تفکر په ځواک خپله لار مومي او مخکې ځي. نو، درې واړه کلیمې چې وویل شوې یو تر بله مشابهت او ورته والی لري یوه هم د هغه د شخصیت جنبه ده بله د انسانانو تر منځ اُنس او انساني اړیکه ده، او وروستۍ هم د هغه عقلانیت، اند نو تفکر څرګندوی دی.

نو د «ناس» په سورة کې د آدمي د تفکر او تعقل له اړخ او جنبې سره سروکار لرو. یعنې داسې موجود چې د تفکر او تعقل خاوند دی او اندنه کوي او درک او موندنه کوي او «انسان» داسې یو موجود دی چې کولی شي پوه شي د هغه ربّ او مَلِک او اله یو دی او هغه اللّه دی. پر دې بنا کوم تثلیث چې په قرآن کې دی د مسیحیت له تثلیث سره یې توپیر دادی چې هغوی هر درې واړه بېل ویني، او اسلام هر درې واړه په یوه واحد حقیقت کې ویني. په قرآن کې په سلګونو موردونو کې دې حقیقت ته اشاره شوې ده. مثلاً وایي مور موسی د فرعون او هامان او قارون پر لور ولېږه. او توجه لرو چې فرعون د پوځ او نظامي قدرت سیمبول دی، قارون د ثروت سیمبول او هامان د فریب سیمبول؛ د مرحوم شریعتي په تعبیر زور او زر او تزویر؛ یا تیغ او طلا او تسبیح؛ یا مَلِک او مَلأ [د اشرافو ډله] او مُلا؛ یا استعمار او استثمار او استحمار. پوهېږو چې په حج کې درې بُتان [ځلي] یا شیطانان دي چې هغوی باید په کاڼو وویشتل شي.

داسې برېښي چې درې زمینې او ډګرونه دي چې انسان هم په هغوی کې وده کوي او هم کېدی شي له رشد او ودې پاتې شي یا سقوط وکړي، که انسان دا درې واړه په نظر کې ونه نیسي، کېدی شي

(c) ketabton.com: The Digital Library

د انـد او عمـل لـه ليـده پـه ژونـد کـې، ډېرې ټکرې او ډغرې وخـورې او ډېر زيانونه به ووينـي. يـو يـې قـدرت دی، دويـم ثـروت او دريـم هـم علـم، چې ښايي په ټوليزه توګه هغوی ته عشق ووېل شي.

خـو ولـې نـاس، او نـه انسـان يـا: آدم، بشـر، بريـه، عبـد او ...؟ لکـه څنګـه چـې مـو ووېـل هـره يـوه لـه دې وييونـو خپلـه ځـانګړې معنا لـرې چـې د موضـوع او د خـبرې او سـورة د سياق او سـبک پـه تناسـب کـارول کېـږي او د خـدای تعـالی پـر دې غـوره شـوي مخلـوق لـه ځـانګړې ګـوتې ليدنـه کېـږي. ګـواکې لـه کـومې چـې د وحشـی حيوانـاتو پـه مقابـل کـې د «اُنـس» او الفـت او ټـولنيز ژونـد اهـل دی، د «انسـان» نـوم پـرې اېښـوول شـوی دی؛ پـه اتفـاقي توګـه ددې کليمـې مشـتقونه پـه قـرآن کـې د آشـنا کيـدلو او اړيکـو جوړولـو پـه مفهـوم کـې دي چـې همـدا «انـس» نيـول دي. لکه د نور سورة ۲۷ آية:

«...لَا تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ بُيُوتِكُمْ حَتَّى تَسْتَأْنِسُوا وَتُسَلِّمُوا عَلَى أَهْلِهَا...»

[نور۲۷(۲۴:۲۷)] «...په غير له خپلو کورونو کوم کور ته وارد نه شئ مګر ادا چې انس واخلئ [ورسره آشنا شئ] او پر اهل يې سلام وکړئ...».

[البتـه قـرآن دا عنـوان پـه عـامتره بڼـه ددې موجـود د جسـمي او چلنـدي – خلقتـي – او نـوعي ماهيـت او فضـيلتونو او کمالونـو او اسـتعدادونو د ځانګړتيـاو لـه لاملـه پـر هغـه ايښـی دی] پـه قـرآن کـې د انسـان کليمـه د خلقـت پـه زمينـه کـې د «جـان» لـه کليمـې سره منحصـراً راغلـې ده او د انـس کليمـه د محسوسـوالي او ملموسـوالي پـه زمينـه کـې لـه «جـن» سره [۱۴ ځلې] او د «ناس» کليمه د «جنة» له کليمې سره [۳ځلې].

لـه کـومې چـې د «جـن» [چـې نامحسـوس او لـه نظرونـو پـټ دی]، پـر خـلاف انسـان ښـکاره او د احسـاس او ادراک وړ دی، «انـس» نومـول شـوی دی، لـه ۲۲ ځلـو څخـه چـې د «جـن» کليمـه پـه قـرآن کـې کـارول

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوې ده ۱۴ ځلې يې د «انس» له کليمې سره يو له بل تر خنګه ځای نيولی او د «انس» فعل د احساس او ادراک او ليدلو په معنا دی:

«...امْكُثُوا إِنِّي آنَسْتُ نَارًا لَعَلِّي آتِيكُمْ مِنْهَا بِقَبَسٍ...» [طه۱۰(۲۰:۱۰)]

«...دمه شئ! [=لږ تم شئ] ما يو اور احساس کړ [وليد] ، بنايي څه سکروټې ترې راوړم ....»

«...إِذْ قَالَ مُوسَى لِأَهْلِهِ إِنِّي آنَسْتُ نَارًا سَآتِيكُمْ مِنْهَا بِخَبَرٍ...» [نمل۷(۲۷:۷)]

«...[در ياد کړ] هغه مهال چې موسی [د بيديا په تياره او سړتيا کې] خپل کهول ته وويل: زه [په رښتيا، نه خيالي] د يو [خوښمن] اور وينم [احساس کوم]، [دلته لږ تم شئ، ځم او] ژر به کوم خبر [د لارې په تړاکنه کې] راوړم...»

«...وَسَارَ بِأَهْلِهِ آنَسَ مِنْ جَانِبِ الطُّورِ نَارًا قَالَ لِأَهْلِهِ امْكُثُوا إِنِّي آنَسْتُ نَارًا لَعَلِّي آتِيكُمْ مِنْهَا بِخَبَرٍ...» [قصص۲۹(۲۸:۲۹)] «... او [د خپلواک ژوند د تشکيل لپاره] خپلې کورنۍ ته يې د شپې حرکت ورکړ، [د لارې په منځ کې، د بيديا په تياره او سړتيا کې] د طور [غره] له لور يې يو [خوښمن] اور احساس کړ؛ خپلې کورنۍ ته يې وويل: لږ تم شئ، زه يو اور احساسوم، بنايي له هغه تاسو ته کوم خبر راوړم.... »

همدا راز لکه څنګه چې مخکې مو ورته نغوته کړې ده؛ له دې لامله چې د بدن پوټکی يې د حيواناتو پر خلاف [چې د هغوی پوټکی د وړيو او ويښتو په منځ کې پټ دي] ښکاره او ځرګند دی، «بشر» نومول شوی دی [بشره = د بدن پوټکی] په قرآن کې هغه مهال چې د انسان جسم او خارجي بڼه تر نظر لاندې وي همدا لفظ کارول کېږي. او يا چون له عيب او نقص څخه بېل او مبرا پنځول شوی او ذاتاً له ناپاکيو او ناولتوبه سپېڅلی او مبرا دی «بريه» يې نومولی دی.

خو په دې اړه چې ولې «ناس» نومول شوی دی، مفسرين او لغتپوهان د هغه د تسميې د وجهې او لغوي ريښې په پيدا کولو کې په زيات اختلاف

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوځار شوي دي. د مجمع البیان مفسر او همدا راز د مجمع البحرین لغتنامې د ناس او انسان دوه کلیمې یو شان ګڼلي دي او اصل یې له «اناس» انګېري چې همزه یې د ډېر استعمال له کبله ساقطه شوې ده. بصریونو هم دا کلیمه د «انسان» په څېر د «اَنَسَ» له رېښې اخېستلې ګڼلې چې ددې موجود هماغه انس او الفت او آشنا کېدل رسوي. خو کوفیونو د ناس کلیمه د «نَسَیَ» له ریښې ګڼلې چې له «نسیان» سره له یوې کورنۍ ده. په دې صورت کې باید د هېرولو او غفلت مفهوم ددې موجود په اړه تر نظر لاندې ونېول شي.

خو د «ناس» ریښه یې معنا او د نوم ایښوولو د لامل او د «انس» او «انسان» سره یې د اختلاف د پېژندلو لپاره مطمئن ترینه، خوندي او ډاډه لار پخپله قرآن او دې کلیمو پورې اړوندو آیتونو کې تدبر دی. له، بل لورې پوهېږو د قرآني کلیمو د پوهیدلو او پېژندلو لپاره یوه له طریقو، د هغوی متضادو او متقابلو یا مترادفو کلیمو ته مراجعه کول دي، مثلاً شکر د کفر په مقابل کې، «بر» د «اثم» پر وړاندې، «تقوی» د «فجور» (یا عدوان) په مقابل کې او ... په همدې طریقه وینو چې د «انس» د کلیمې پر وړاندې په ټوله کې [۱۴ځلې] د «جن» کلیمه کارول شوې ده او د «انسان» د کلیمې په مقابل کې د «جان» کلیمه، او همدا راز د «ناس» د کلیمې په مقابل کې «جنّه».

داسې برېښي چې که د جن، جانّ او جنّه توپیر ومومو، نو کولی شو له هغه د انس او انسان او ناس تر منځ د توپیر د پېژندنې لپاره د کونجي په توګه استفاده وکړو. دادی د پورتنیو درې ګونو کلیمو کارنځی د هغوی د متقابلو کلیمو سره په قرآن کې تر څېړنې لاندې نیسو. په زړه پورې لا دا چې هره یوه له دې کلیمو یوه له بلې سره پر تقابل سربېره په ځانګړې بڼه هم کارول شوي دي چې کېدی شي له هغوی څخه د کلیمې د لا دقیقې او جوتې معنا د پېژندلو لپار استفاده وشي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱. **جن او انس** ـ د جن د کليمې عمومي او ريښه يي معنا د هغې په ټولو مشتقونو او د کاروني په کارنځايونو کې د هغوی يو ډول پټوالی او مستوروالی دی [لکه: جنين، جنت، مجنون، جنّه او...] دا کليمه نه يوازې په اسمي حالت کې، بلکې په فعلي حالت کې هم د همدې مفهوم لرونکې ده. لکه ددې آية په څېر: «...فلما جنّ عليه الليل...» [... هغه مهال چې شپې پر هغې پټ کړل ...]. پر دې بنا د شپې تياره لکه د پر دې په څېر ده چې څيزونه مستور او مخفي [جن] کوي.

په مقابل جهت کې، د «انس» کليمه هغه مهال چې د فعل په بڼه کارول کېږي، د ليدلو او اورېدلو او احساس او ادراک کولو معنا ورکوي چې په بشپړه توګه د پټوالي، مستور او مخفي توب مخالف دی.لکه: «... إِنِّي آنَسْتُ نَارًا ...» [طه۱۰(۲۰:۱۰)] ، [نمل۷(۲۷:۷)]، [قصص۲۹(۲۸:۲۹)]

[... زه يو اور وينم او د هغه احساس کوم...] او يا: «... فَإِنْ آنَسْتُمْ مِنْهُمْ رُشْدًا فَادْفَعُوا إِلَيْهِمْ أَمْوَالَهُمْ...»[نساء۶(۴:۶)]. [که په هغوی (صغيرو يتيمانو) کې مو رشد [يا وده] احساس کړه، يعنې د هغوی بلوغ مو د هغوی له خبرو ومونده او د هغوی په حرکتونو کې مو ننداره کړ، د هغوی ټول مالونه ورته بېرته مسترد او ورسته‌نه کړئ ...]. پر دې ترتيب کولی شو ووايي؛ بني آدم د هغه د ښکاره او څرګندوالي له لامله [د جن پر خلاف] او يا د هغه د پنځګونو حواسو له لامله چې د هغه د احساس او ادراک وسيلې دي، «انس» نومولی.

۲. **جان او انسان** ـ د «جان» کليمه په دوو آيتونو کې د «انسان» په مقابل کې ځای لري . « خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ صَلْصَالٍ كَالْفَخَّارِ وَ خَلَقَ الْجَانَّ مِنْ مَارِجٍ مِنْ نَارٍ» [رحمن۱۴(۵۵:۱۴) او ۱۵] انسان يي [په کوزه ګرۍ او خاورين لوښو جوړونه کې کارېدونکي] کودړو په څېر له وچې ختې څخه وپنځوه، او جن يي د اور له ګډولې [او ترکيبه] [= خالصه انرژي – بې لوګي اور].

(c) ketabton.com: The Digital Library

«وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ صَلْصَالٍ مِنْ حَمَإٍ مَسْنُونٍ وَالْجَانَّ خَلَقْنَاهُ مِنْ قَبْلُ مِنْ نَارِ السَّمُومِ» [حجر٢٦(١٥:٢٦) او ٢٧]. او په جوته توګه مورِ انسان له بوی ناکې توري خټې [= لجن] وپنځوه. او جن [= ناپېژندل شوې انرژي/ ابلیس] مو له مخکې [= ستاسو له پنځونې مخکې] له بې لوګي اوره [= خالصې انرژی] وپنځوه.

او په دریو آیتونو کې د «انس» په مقابل کې چې هر یو خپل خاص مفهوم لري. «لَمْ يَطْمِثْهُنَّ إِنْسٌ قَبْلَهُمْ وَلَا جَانٌّ » [رحمن٥٦(٥٥:٥٦) او٧۴] په هاغو [باغونو] کې د حیاناکو سترګو والا [= پاک لمنې] حضور لري چې مخکې له هغې د هیڅ انس او جن [= آشنا او ناپېژاندي] لاس هغوی ته نه دی رسېدلی؛ ـ «فَيَوْمَئِذٍ لَا يُسْأَلُ عَنْ ذَنْبِهِ إِنْسٌ وَ لَا جَانٌّ» [رحمن٣٩(٥٥:٣٩)] نو په هاغې ورځ کې له هیڅ یو انس او جن څخه د هغې د ګناه پوښتنه نه کېږي.

د «انس» معنا مو مخکې وپېژنده، خو د «انسان» معنا له نورو آیتونو څخه چې د «جان» کلیمه په مستقله توګه کارول شوې ده، کولی شو وپېژنو. پوهېږو د «جان» کلیمه په دوو آیتونو کې پر یو ډول وحشتناک، بورنوړې او سونځ حیوان [«مار»] اطلاق شوی دی «... فَلَمَّا رَآهَا تَهْتَزُّ كَأَنَّهَا جَانٌّ وَلَّى مُدْبِرًا وَ لَمْ يُعَقِّبْ ...» [نمل١٠(٢٧:١٠) او قصص٣١(٢٨:٣١)]. «...نو همدا چې موسی ولیدل [کونتی] یې د مار په څېر خوځېږي، مخ پر شا په تېښته شو او شاته یې هم و نه کتل....»

نو د «جان» د کلیمې په مفهوم کې یو ډول نا آشنایي او ډار او وحشت او تېښته او فرار شتون لري، په داسې حال کې چې د انسان کلیمه [د آنَسَ له ریښې] د انس او الفت او پیوند څرګندونه او تداعي کوي.

۳. **جنّه او ناس** ـ دا دوه کلیمې د «ناس» سورة پر آخرین آیة [مِن الجنّة و النّاس] سربېره، دوه ځلې نور هم په قرآن کې په متقابله بڼه کارول شوي دي: «...لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ».[هود١١٩(١١:١١٩)]،

(c) ketabton.com: The Digital Library

[سجده۱۳(۳۲:۱۳)] «... ددې لپاره چې دوزخ به د جن او انس [=ستاسو له ناپېژاندو او آشنايانو] ټولو [بې لارو شوو] ډک کړم.»

خو د «جنّه» کليمه سربيره پر هاغه چې له ليده پټ موجود تري پوهېدل کېږي، په ۵ موردونو کې هم د لېونتوب او پرېشانۍ او جنون معنا ورکوي. او دا هاغه تور دی چې کافرانو پر رسول اکرم(ص) لګوه:

«أَمْ يَقُولُونَ بِهِ جِنَّةٌ...» [مؤمنون۷۰(۲۳:۷۰)] «يا وايي هغه جن وهلی [=لېونی] شوی دی؟ ...» ، «...أَمْ بِهِ جِنَّةٌ...» [سبأ۸(۳۴:۸)]«... يا به هم ليونتوب وهلی وي!؟...»، «... مَا بِصَاحِبِهِمْ مِنْ جِنَّةٍ...» [اعراف۱۸۴(۷:۱۸۴)] «...دهغوی په هم ناستي کې د لېونتوب هيڅ اغېز شتون نلري...»، «...مَابِصَاحِبِكُمْ مِنْ جِنَّةٍ...» [سبأ۴٦(۳۴:۴٦)] «... ستاسو همدم ملګری جن وهلی [=باګساری] نه دی...»، «إِنْ هُوَ إِلَّا رَجُلٌ بِهِ جِنَّةٌ...» [مؤمنون۲۵(۲۳:۲۵)] «هغه له يو جن وهلي سړي پرته نور څه نه دی...».

په دې ترتيب کولی شو ووايو چې د «جِنّة» په کليمه کې يو ډول له حقيقتونو څخه د پټوالي، پرېشانۍ، او باګسارۍ مفهوم نغښتی دی. د لېونتوب او پرېشانۍ د مفهوم مقابله نقطه کې، هوښياري او عقل او ادراک او اندنه او تدبير دی. پر دې بنا له «ناس» سره د «جِنّة» تقابل ته له پاملرنې سره پوهېږو چې بني آدم ته له دې لامله «ناس» وايي چې د تفکر او تعقل استعداد لري.

لکه څنګه چې ډېريو له لغت پوهانو ويلي د ناس کليمه که د (نَوَس) له رېښې اخيستل شوي وي، [په المعجم المفهرس او د قرآن قاموس کې يې هم په همدې رديف کې ځای نيولی]، او ددې لغت اصلي مفهوم ، نوسان او تردد او هڅه او تلاش، تحرک او خوځښت دی، د «ناس» سره د «جن» تقابل ته له پاملرنې سره کېدی شي دا ډول نتيجه واخيستل شي [والله اعلم] چې آدمي داسې يو موجود دی چې د اند او تفکر او تعقل د ځواک او هاغه استعداد چې د عالم د پالونکي څښتن د «اسماء» د شناخت او پېژندلو لپاره د هغه په بنسټ او خته کې يې امانت ايښی، هڅه او تلاش او منډې ترړې ځيرنه او پلټنه او

(c) ketabton.com: The Digital Library

پېژندنه پيل کوي او پل په پل، گام په گام د اسماء د آگاهۍ او پېژندنې او پالونکي ښتن ته د نژدېوالي پر لور اوچتو علمي پوړونو ته رسېږي.

يو ځل بيا دا نکته تر پاملرنې لاندې نيسو چې قرآن د خدای تعالی له نوم (بسم اللّه...) سره پيل کېږي او د ناس له کليمې سره پای ته رسېږي. ددې کتاب يو لور ته د ټولو ارزښتونو او اسمائو سرچينه برېښي او د هغه بل لور ته د يو موجود هاغه تنده او استعداد دی چې د تفکر او اندنې او تعقل او هڅې، تدبر او تدبير پر ځواک بايد خپل ځان ژوندبښونکي سرچينې ته ورسوي. ددغې لارې د وهلو او د هغې له راز راز خطرونو څخه د بچ کېدو او د ځان د سلامتۍ لپاره، خدای تعالی توصيه کړې چې له ډول ډول شرونو څخه، د هغه د «ربوبيت»، «مالکيت» او «الوهيت» وُرشو او دامان ته پناه يوسو. دادی موږ يو او د هغه پر لور پر لارې يون کوو.

قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ، مَلِكِ النَّاسِ، إِلَهِ النَّاسِ، مِنْ شَرِّ الْوَسْوَاسِ الْخَنَّاسِ، الَّذِي يُوَسْوِسُ فِي صُدُورِ النَّاسِ، مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ.

بني آدم د يو عمر هڅو او تلاش او تحرک او بې قرارۍ او اضطراب په پايله کې، بالاخره له خپل تفکر او اندنې او تعقل او تدبير سره په کوم يو پوړ او پناه ځای کې کولی شي سوکالۍ، آرام او قرار ته ورسېږي؟ فرعون چې خپل ځان يې «رب الاعلی» انگېره آيا هغه دا آرامش، سوکالي او هوساينه ساتلی شوه يا «رب الناس»؟ سلطانان او پادشاهان او جباران چې خپل ځانونه د خلکو د مال او ځان مالکان گڼي، آيا هغوی پناه ورکولی شي يا «ملک الناس»؟ آيا جوړشوي خدايان او بشري بُتان او «الهه» او اصنام، پيران او قبرونه، بني آدم واقعي او رښتيني مينې او عشق او د زړه سُود، تسل او ډاډ ته رسولی شي يا «الهِ الناس»؟

بني آدم له خپله اصله له لېري والي سره په دې نا آشنا او له تېري او داړنې څخه په ډکې تمدن والا دنيا کې، په کوم ځای کې کولی شي انس او

(c) ketabton.com: The Digital Library

الفت واخلي او له چا سره د زړه غم او د بېلتون درد ووايي؟ له احبار او رهبان او د دین او مذهب روحانیونو سره چې د خلکو د «رب» په مقام کې کېني یا «رب الناس»؟ «اتَّخَذُوا أَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ...» [توبه ۳۱(۹:۳۱)] «هغوی خپل دیني عالمان او راهبان د الله پر ځای [لکه] د [داسې] اربابانو په توګه [چې د مطلقه ولایت لرونکي دي] ونېول.....».

بني آدم هېروونکی او د «نسیان» اهل دی او «ناس» نومول شوی چې ناشکره او غافل طبیعت یې څرګند شي. خو د خدای تعالی دا غوره مخلوق کوم څیز هیروي؟ آیا خوراک او څښاک هیروي [چې معمولاً نه هیرېږي] یا ورځ او ساعت او میاشتې دومره اهمیت درلودلی دی چې د ځانګړي خصلت په عنوان دې موجود پورې اړه ونیسي؟ یا د عادي نسیان څخه بر او اوچت کوم نسیان د خدای تعالی ددې مغرور مخلوق لمن نیولې ده؟

حقیقت دادی چې غافل او ناشکره بنی آدم مهمترین څیز چې تل باید د هغه یادونه وکړي او ذکر یې کړي، هیروي او له یاده یې وباسي، سره له دې چې خدای تعالی د خالق او پنځوونکي په توګه پېژني، خو د هغه په هماغه لومړی پنځونه کې خبره لنډوي او خلاصه کوي او د خپل ژوند پر شېبو د هاغه لایزال تدبیر او ربوبیت هیروي. سره ددې چې هغه د آسمانونو او ځمکې مالک ګڼي، خو سر د پادشاهانو او ملوکانو او د قدرت او ځواک او ثروت د اربابانو پر درشل ټیټوي او هغوی د ځان او مال د مالکانو په توګه پېژني .... او بالاخره سره له دې چې هغه په خبرو او ادعاګانو کې د ټول عالم او کایناتو خدای ګڼي، خو عملا نور خدایګان او خدایګوټي نمانځي او د هغوی په دروغجنو درشلونو کې د هغوی حمد او ثنا وایي او په غوره مالۍ یې ستاینه کوي. په دې ترتیب هاغه څه چې هیروي او د «ناس» عنوان ورته اړین کوي، همدا د خپل خالق ربوبیت، ملوکیت او الوهیت یې دی. داسې هېرونه او نسیان چې د پالونکي څښتن له یاده په خالي سینو کې د وسوسو او

(c) ketabton.com: The Digital Library

د جني او انسي خنّاسانو د حضور ځمکه او ډګر دی. نو همدا لامل دی چې ددې مزمنې او وژونکي بيمارۍ د درمل لپاره بايد خپل لومړني فطرت ته ورستون شي او هاغه پالونکي ښبتن ته له پناه وړلو سره چې د خلکو رب، مِلک او اِله دی، خپل ځان د هغه د لطف او کرم په ورشو کې وساتي.

دنني شرونه

کوم شر چې د انسان له دننه راولاړيږي، له هاغې اغېزمننې او انفعاله اوچتيږي چې د جن او انس خنّاسانو د وسوسو په مقابل کې يې له ځانه څرګندوي. لکه څنګه چې راز راز ميکروبونه زموږ په چاپيريال فضا کې خپاره دي، خو يوازې هاغه مهال ناروغيږو چې د اروايي ستړيا، کمخوبۍ، بد هضمۍ او ددې په څېر د نورو له لامله په ضعف او د دفاعي ځواک په لړوالي اخته شوي اوسو، شيطاني وسوسې او تحريکونه او پارونې او تلقينونه د ټولو لپاره، حتا د خدای تعالی د غوره شوو پيغمبرانو لپاره شتون درلودلی، خو هغوی د ايمان او ارادې په ځواک شيطان ته ډګر نه ورکاوه.

«وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ وَلَا نَبِيٍّ إِلَّا إِذَا تَمَنَّى أَلْقَى الشَّيْطَانُ فِي أُمْنِيَّتِهِ فَيَنْسَخُ اللَّهُ مَا يُلْقِي الشَّيْطَانُ...» [حج۵۲(۲۲:۵۲)] او موږ تر تا مخکې هيڅ استازی او نبي داسې نه دی لېږلی، مګر دا چې هر مهال يې د کومې هيلې او ارمان اراده کوله [چې خلک د هدايت په لارليک کې يو پل مخکې بوزي]، شيطان د هغه په ارمان [= د رسالت موخې] کې [د شک او ترديد] القاء اچوله.

داسې ښکاري چې د آدمي په روح کې د شرک او کفر او نفاق د نفوذ او ودې لپاره مساعده او مناسبه ځمکه او ډګر، هماغه انحراف او کوږوالی وي چې ددې سورة په پيل کې د خدای تعالی د ربوبيت، ملوکيت او الوهيت ته د توضيح په ترڅ کې ورته اشاره شوې ده. په داسې ډول چې د بني آدم د سلامتۍ يا روحي بيمارۍ ميزان، سره له دې چې پر «الله» او د هغه پر

(c) ketabton.com: The Digital Library

خالقيت هم معتقد وي، کېدی شي د هماغو دريو بنسټونو: رب، ملک او اله په نسبت د هغوی د انګېرنې او تعبير يوه تابع وګڼل شي. قرآن په ډېره ښه توګه څرګندوي چې څه ډول انسانان د الله پر ځای نور شريکان خپل «رب»، «ملک» او «اله» نيسي او د هغوی په ډُرشل کې د تسليم، تعبد او بنده ګۍ سر ټيټوي. چې ښه ساری يې د فرعون آل او پيروان دي.چې د تاريخ د هاغه ستر مستکبر ادعا يې ومنله او باور يې کړه او د هغه تعبد او بنده ګي يې وکړه:

د «ربوبيت» په اړه: «فَحَشَـرَ فَنَـادَى. فَقَـالَ أَنَـا رَبُّكُـمُ الْأَعْلَـى [نازعـات۲۳ (۷۹:۲۳) او ۲۴] «فرعـون خلـک راټـول کـړل او آواز يـې وکـړ چې زه ستاسو ستر رب يم».

د «ملوکيت» په اړه: «وَنَادَى فِرْعَوْنُ فِي قَوْمِهِ قَالَ يَا قَـوْمِ أَلَـيْسَ لِي مُلْكُ مِصْـرَ وَهَذِهِ الْأَنْهَارُ تَجْرِي مِنْ تَحْتِي ....» [زخرف۵۱(۴۳:۵۱)] «او [لـه بـل لوري] فرعون د خپل قوم په منځ کې [له فريبګرو تبليغـاتو سره] چيغه کـړه چـې: ای زما قومه! آيا د مصر واکمني [=مالکيت او سلطنت] او دا نهرونه [لـه نيله رابيلي شوي څانګې] چې زما تر اختيار لاندې بهيږي، زما نه دي؟...»

د «الوهيت» په اړه: «وَ قَالَ فِرْعَوْنُ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ مَـا عَلِمْـتُ لَكُـمْ مِـنْ إِلَـهٍ غَيْرِي...» [قصص۳۸ (۲۸:۳۸)] «فرعون ووېل ای د سروالـو ډلـې، زه لـه خپل ځان پرته تاسو لپاره کوم خدای نه پېژنم...».

«قَالَ لَئِنِ اتَّخَذْتَ إِلَـهًا غَيْرِي لَأَجْعَلَنَّكَ مِـنَ الْمَسْجُونِينَ» [شعـراء۲۹(۲۶:۲۹)] «ويې ويل که غير له ما کوم بل خدای ونيسې هرومرو به تا له زندانيانو کړم».

کېدی شي پورتني آيتونه ذهن ته داسې يو تصور القاء کړي چې فرعون د خدايي او خالقيت ادعا کوله، په داسې حال چې په هيڅ ډول داسې نه ده او مقصد يې د خلکو له «رب» يا «اله» څخه په پورتنيو آيتونو کې، هماغه څيز دی چې ددې کليمو له لغوي معنا څخه راوځي، يعني زه ستاسو سرور او د

(c) ketabton.com: The Digital Library

اختيار خاوند او ارباب او ستاسو لوی يم او بايد زما په نسبت د مينې، زړه بايلنې او د زړه راضي والي حالت ولرئ. اصلاً پر فرعون د درباريانو نيوکه په دې کې وه چې ولې دې موسی او د هغه قوم آزاد پرېښی چې په هيواد کې فساد وکړي او تا او ستا خدای ناليدلي ونيسي. «وَقَالَ الْمَلأُ مِنْ قَوْمِ فِرْعَوْنَ أَتَذَرُ مُوسَى وَقَوْمَهُ لِيُفْسِدُوا فِي الأَرْضِ وَيَذَرَكَ وَآلِهَتَكَ...» [اعراف۱۲۷(۷:۱۲۷)] «او د فرعون د قوم سروالو ووېل: آيا موسی او قوم يې [د هغوی غورځنگ ته له پاملرنې پرته] پرېږدې چې په دې هيواد کې فساد [=دحاکم نظم پر خلاف؛ عمل] وکړي او [موسی] تا او خدايان دې پرېږدي؟ ...»

له دې خبرې معلومېږي چې فرعون پخپله د يوه الهه نمانځونکی وو او خلکو فرعون، «اله» د خالق په معنا نه پېژاند او يوازې د هغه د حکمونو او امرونو پليونان ول، د هغه د فکري خط په نسبت يې د تعبد او تسليم حالت درلود او د هغه «امامت» او ديني او سياسي ولايت، پالنې او روزنې ته يې غاړه اېښې وه. د «اله» معنا همدا ده چې انسان د يو څيز په نسبت عاشق او زړه بايلودی وي.

«وَجَعَلْنَاهُمْ أَئِمَّةً يَدْعُونَ إِلَى النَّارِ وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ لاَ يُنْصَرُونَ» [قصص۴۱(۲۸:۴۱)] او هغوی [فرعونيان] مو سرلاري وگرځول چې [خپل پليونان يې د نېمکرغۍ پر ځای] د اور لور ته بلل او د قيامت پر ورځ به مرسته ورسره ونشي. لکه څنگه چې قرآن د اشخاصو لپاره له خپل ځانه راضي والی او د نفس له هوا څخه پليوني «د نفس نمانځنه» او اله گرځونه نومولې ده: «أَفَرَأَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ إِلَهَهُ هَوَاهُ وَأَضَلَّهُ اللَّهُ عَلَى عِلْمٍ ...» [جاثيه۲۳(۴۵:۲۳)] [له سرليک سره د عمل اړيکي ته له پاملرنې سره] آيا هغوی ته دې پاملرنه کړې چې د خپل نفس هوا يې خپل معبود نيولی دی او خدای هم هغه، له علم سره [سره چې لري]، لارورکی ته سپارلی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حضرت يعقوب(ع) د مرګ پر مهال له خپلو زامنو پوښتنه کوي چې له ما وروسته به د څه شيز عبادت کوئ؟ [ما تعبدون من بعدى]، له هاغه شناخت او انتظاره چې د داسې پيغمبر له کهوله شوني دي ولرل شي، داسې نه برېښي چې د هاغه حضرت اندېښنه دې د عام شوو بتانو د عبادت په نسبت وي، بلکې ډېرى هماغه د عبادت حقيقي معنا يې تر نظر لاندې ده چې غالباً پر الله له اعتقاد سره مل، بېلو شريکانو پورې اړه نيسي. او ددوى سپېڅلو روزل شوو زامنو ځواب هم له دې پرته نه وو چې: «...ستا خداى او ستا د پلرونو، ابراهيم او اسماعيل او اسحاق، واحد خداى نمانځو او هغه ته تسليم يو:

«...نَعْبُدُ إِلَهَكَ وَإِلَهَ آبَائِكَ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ إِلَهًا وَاحِدًا وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ» [بقره۱۳۳(۲:۱۳۳)]

خو ډېرى د خداى بندګان، له «الله» پرته نور کسان الهه نيسي. نه دا چې په رښتيا پر هغوى عاشقان او زړه بايلودي وي، بلکې د همدې لپاره چې تکيه ځاى او ملاتړ او د يو عزت لاسوند يې مونډلي وي: «وَاتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ آلِهَةً لِيَكُونُوا لَهُمْ عِزًّا. كَلَّا سَيَكْفُرُونَ بِعِبَادَتِهِمْ وَيَكُونُونَ عَلَيْهِمْ ضِدًّا» [مريم۸۱(۱۹:۸۱) او ۸۲]. او [منکرانو] د الله پر ځاى، معبودان ونيول چې د عزت لامل يې وي [= د روزګار په پېښو کې يې ملاتړ وي]. هيڅکله [داسې نه ده]! ډېر ژر به [په قيامت کې د هاغو معبودانو] د نمانځنې [له اغېزمنوالي] هغوى منکر شي او ددوى پر ضدّ به شي.

دادى ددې لپاره چې په دريو موضوعګانو: ربوبيت، ملوکيت او الوهيت کې په بهتره توګه د انسان د انحراف پر ډوګرونو پوه شو، د قرآن هدايت ته زړه سپارو او سربېره پر هاغه څه چې د فرعون په اړه ويل شوي، نور آيتونه هم تر پاملرنې لاندې نيسو:

(c) ketabton.com: The Digital Library

الف : ربوبيت

هاغه څه چې فرعون انکار ترې کاوه، د خدای شتون نه بلکې، د هغه ربوبيت او تدبير د خلکو د اختيار د خاوند او سرور په عنوان وو له همدې لامله يې هم له موسی او هارون (عليهما السلام) څخه پوښتنه کوله: «ستاسو رب څوک دی؟» «قال فمن ربکما يا موسی» [طه۴۹(۲۰:۴۹)] او اصلاً د عالميانو پالونکی ښتن څه شيز دی؟ «و قال فرعون و ما رب العالمين» او د موسی(ع) ځواب هم عمدتاً د هماغه خدای د ربوبيت نقش وو چې هغه يې د خالق او پنځګر په توګه پېژانده.

د اسلام پيغمبر هم د هاغو مشرکينو په مقابل کې چې پر الله له اعتقاد سره، د هغه له ربوبيته منکرېدل، فرمايي: « قُلْ أَغَيْرَ اللَّهِ أَبْغِي رَبًّا وَهُوَ رَبُّ كُلِّ شَيْءٍ ...» [انعام۱٦۴(٦:۱٦۴)]. «ووايه: آيا له «الله» پرته بل «رب» [= خپل خاوند، سرور او ارباب] اختيار کړم، حال دا چې هغه د ټولو څيزونو «ربّ» [=داختيار خاوند او چلوونکی] دی....»

انسانان سره له دې چې په دنيا کې ډول ډول اربابانو ته پناهنده کېږي، خو د قيامت په ورځ به له همغوی سره جګړه او دښمني کوي، چې هغوی يې په ربوبيت کې له خدای تعالی سره برابر ګرځولي ول:

«قَالُوا وَهُمْ فِيهَا يَخْتَصِمُونَ. تَاللَّهِ إِنْ كُنَّا لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ. إِذْ نُسَوِّيكُمْ بِرَبِّ الْعَالَمِينَ. وَمَا أَضَلَّنَا إِلَّا الْمُجْرِمُونَ.» [شعراء۹٦(۲٦:۹٦) تر ۹۹].

هلته، په داسې حال کې چې يو بل مقصّر ګڼي، وايي: په خدای سوګند چې په ښکاره ګمراهۍ کې وو. هغه مهال چې تاسو [د زر او زور او تزوير اربابان] مو [عملاً] له رب العالمين سره برابر ګڼلئ، موږ له مجرمانو [= له خدای او خلکو بېل شوي/ باطلو اربابانو] پرته بل چا بېلارې نه کړو [= زموږ د بدمرغۍ لامل هغوی ول، نه موږ پخپله].

(c) ketabton.com: The Digital Library

هاغه موردونه چې بني آدم د «رب» په نيولو کې په لاروکی اخته کېږي په لاندې توګه يې په لنډ ډول ذکر کوو:

الف: ۱- پادشاهان او سلطانان - بنايي [په انحرافي حالت کې]

د «رب» د اطلاق تر ټولو ډېر موردونه پادشاهانو او امراء او ملوک ته اړوند وي چې تر واکمنۍ او حکومت لاندې خلکو او پرګنو، د اختيار خاوندان، سروران او اربابان ګڼل کېدل. د يوسف سورة له دې ليده ډېرې زياتې نغوتې لري:

«يَا صَاحِبَيِ السِّجْنِ أَأَرْبَابٌ مُتَفَرِّقُونَ خَيْرٌ أَمِ اللَّهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ»

[يوسف۳۹ (۱۲:۳۹)] . ای دوه زنداني ملګرو! آيا خپاره واره [او ګڼ شمېر دنيائي پالونکي او] اربابان غوره دي يا [په ټوله هستی برلاسی] يو زورور [اوځواکمن] "الله" ؟!

«يَا صَاحِبَيِ السِّجْنِ أَمَّا أَحَدُكُمَا فَيَسْقِي رَبَّهُ خَمْرًا ...»

[يوسف۴۱(۱۲:۴۱)]. «[دادی] ای زما د زندان دوو ملګرو! يو به له تاسې [آزاد او] او د خپل څښتن [= فرعون] د شرابو ساقي به شي....».

«وَقَالَ لِلَّذِي ظَنَّ أَنَّهُ نَاجٍ مِنْهُمَا اذْكُرْنِي عِنْدَ رَبِّكَ فَأَنْسَاهُ الشَّيْطَانُ ذِكْرَ رَبِّهِ...» [يوسف۴۲(۱۲:۴۲)]. «يوسف له هغو دوو يوه ته، چې د خوشې کېدو ګومان پرې وو، وويل: خپل خاوند [= فرعون] ته دې زما [د بې دليله زنداني توب] يادونه وکړه. خو[د دربار د بزم او شراب خوړلو مجلسونو کې د بوختيا له امله] شيطان دغه يادول ترې هېر کړل....».

«وَقَالَ الْمَلِكُ ائْتُونِي بِهِ فَلَمَّا جَاءَهُ الرَّسُولُ قَالَ ارْجِعْ إِلَى رَبِّكَ...»

[يوسف۵۰(۱۲:۵۰)]. «او پاچا [د خوب د تأويل له اوريدلو وروسته] وويل: ما ته يې راولئ ! خو کوم مهال چې[ديوسف خوا ته د پاچا] استازی ورغی، [يوسف ورته] وويل: خپل ارباب ته دې ورستون شه....».

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲ - احبار او رهبان - هيروونکي بشر نه يوازې ځواکمن واکمنان، بلکې د دين او مذهب متوليان او چارسمبالي يې هم د خداى پر ځاى ارباب نيولي دي: «قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ ... وَلَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضًا أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ...» [آل عمران٦٤(۳:٦۴)].

ووايه: اى کتابوالو ... او ځينې له موږ [آدميانو] ځينې نور د خداى پر ځاى ارباب [= د اختيار خاوند] و نه نيسو....».

«اتَّخَذُوا أَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ ...» [توبه۳۱(۹:۳۱)]. «هغوى خپل ديني عالمان او راهبان د الله پر ځاى [لکه] د [داسې] اربابانو په توګه [چې د مطلقه ولايت لرونکي دي] ونيول....».

۳ - پرښتې او پيغمبران -

«وَلَا يَأْمُرَكُمْ أَنْ تَتَّخِذُوا الْمَلَائِكَةَ وَالنَّبِيِّينَ أَرْبَابًا...» [آل عمران۸۰(۳:۸۰)]. «خداى تاسو ته [هيڅکله] د پرښتو او پيغمبرانو د ارباب نيولو فرمان نه درکوي....»

ب ـ ملوکيت [پادشاهي]

همدا راز د يوسف په سورة کې لکه څنګه چې د «رب» نوم په ډېرو ځايونو کې د مصر پاچا ته، د هاغې اوبجې او هيواد د اختيار د څښتن او ستر په عنوان دلالت کوي. نور نومونه لکه سيد، عزيز او مَلِک چې خداى تعالى ته ځانګړي دي هم هغه ته يې اړيکه نيولې ده، همدا راز په ۵۵ آية کې د حفيظ او عليم نومونه د حضرت يوسف په اړه او په ۹۳ او ۹٦ د «بصير» نوم د حضرت يعقوب په اړه کارول شوى دى.

په داسې ډول چې له ۱۱ موردونو څخه چې د ملک لفظ په قرآن کې کارول شوى ۵ مورده يې په همدې [د يوسف سورة] کې ځاى لري. او حتا په يو آيت کې د مَلِک او ربّ هر دواړه کليمې يو ځاى په همدې معنا کارول شوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي: «وَقَالَ الْمَلِكُ ائْتُونِي بِهِ فَلَمَّا جَاءَهُ الرَّسُولُ قَالَ ارْجِعْ إِلَى رَبِّكَ...» [يوسف۵۰(۱۲:۵۰)]. «او پاچا [د خوب د تأويل له اوريدلو وروسته] وويل : ما ته يې راولئ ! خو کوم مهال چې[ديوسف لور ته د پاچا] استازی ورغی، [يوسف ورته] وويل: خپل ارباب ته دې ورستون شه....».

په قرآن کريم کې د مَلِک عنوان هم د خدای تعالی لپاره کارول شوی هم د انسانانو لپاره، له دې توپير سره چې د خدای تعالی په اړه له يوه داسې صفت لکه «ملک الحق» يا «ملک القدوس» سره مل شوی دی ددې لپاره چې هغه يې له دنيايي ملوک له ناپاکۍ او بطلان څخه بېل، خپلواک، سپېڅلی، بري او بې عيب معرفي کړی وي.

حقيقت دادی چې هيڅ کوم ملوکيت د الله له ملوکيت پرته شتون نلري او آسمانونه او ځمکه د هغه دي. خو د حکيمانه مشيت او ارادې پر بنا د انسانانو د ابتلا او ازمېښت له کبله داسې امکان موقتاً ځينو کسانو ته ورکوي يا له هغوی يې اخلي:

«قُلِ اللَّهُمَّ مَالِكَ الْمُلْكِ تُؤْتِي الْمُلْكَ مَنْ تَشَاءُ وَتَنْزِعُ الْمُلْكَ مِمَّنْ تَشَاءُ...» [آل عمران۲۶(۳:۲۶)]. «ووايه: ای خدايا، ای د هستۍ واکمنه! مُلک [= واکمني او حکومت] چې هر چاته وغواړې [= د مقدر کړو نظامونو پر بنسټ] ورکوې او له هر چا چې وغواړې بېرته اخلې ....».

کېدی شي ځينو انبيائو لکه داؤد او سليمان ته داسې يو ملک عنايت کړي، يا ستمگرو جبارانو ته چې پر دنياپالو بېلارو او لارورکو خلکو واکمني کوي.

[د حضرت يوسف په اړه چې وايي؛] «رَبِّ قَدْ آتَيْتَنِي مِنَ الْمُلْكِ...» [يوسف۱۰۱(۱۲:۱۰۱)]. «[پالونکيه] ربه ! تا ماته له واکمنۍ [يوه برخه] راکړه...» ـ [د حضرت داؤد په اړه:] « قَالَ رَبِّ اغْفِرْ لِي وَهَبْ لِي مُلْكًا لَا يَنْبَغِي لِأَحَدٍ مِنْ بَعْدِي....»[ص۳۵(۳۸:۳۵)]. «ويې ويل : پالونکيه خښتنه! ما وبښه او داسې

(c) ketabton.com: The Digital Library

واکمني ما ته بخشش کړه چې له ما وروسته يې هيڅوک وړ نه وي...»

«وَشَدَدْنَا مُلْكَهُ وَآتَيْنَاهُ الْحِكْمَةَ وَفَصْلَ الْخِطَابِ» [ص۲۰(۳۸:۲۰)]. او د هغه واکمنۍ ته مو هم ټيکاو [= د ځواک دوام] ورکړ او هغه ته مو حکمت او [دخلکو په اختلاف کې] د نباو په اړه مو د غوڅو پريکړو هنر ورکړ. ـ

[د بني اسرائيل په اړه] «... إِذْ جَعَلَ فِيكُمْ أَنْبِيَاءَ وَجَعَلَكُمْ مُلُوكًا ...» [مائده۲۰(۵:۲۰)]. «...چې ستاسو په منځ کې يې [ستاسو د لارښوونې لپاره] پيغمبران وګومارل او تاسو يې [د اسارت او ذلت له دوران وروسته، د خپل هيواد او سرليک حاکمان او] واکمنان وګومارلئ...» ـ

[د آل ابراهيم په اړه] «...فَقَدْ آتَيْنَا آلَ إِبْرَاهِيمَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَآتَيْنَاهُمْ مُلْكًا عَظِيمًا» [نساء۵۴(۴:۵۴)]. په تحقيق موږ د ابراهيم آل [= هر دواړو د اسماعيل او اسحاق نسل] ته کتاب او حکمت او [همدا راز] ستره واکمني ورکړه [او د اسلام پيغمبر هم له آل ابراهيم څخه دی].

ج ـ الوهيت:

له «اله» څخه مقصد هاغه څيز دی چې انسان د هغه پر جلال او جمال عاشق شي، مين شي او د هغه د عظمت او ستروالي، برم او عزم په نسبت د زړه ورکونې او ځان بايلنې احساس کوي. لکه څنګه چې ډېرى انسانان د ربوبيت او ملوکيت په ډګر او زمينه کې په «نسيان» [او هيرونې] اخته کېږي او د دنيوي اربابانو او ملکانو په کندو او شويندځايونو کې غورځېږي، د الوهيت په زمينه او اړوند کې هم لکه د قدرت او ثروت د اربابانو د برم او جلال او جبروت په مقابل کې خپل ځان بايلي. سره له دې چې له خدايه انکار نکوي، خو عملاً بل «اله» ته بنده ګي کوي.

کيدی شي دا «اله» فرعون وي يا پرښته او پيغمبران او يا د نفس هوا «وَمَنْ يَقُلْ مِنْهُمْ إِنِّي إِلَهٌ مِنْ دُونِهِ...» [انبياء۲۹(۲۱:۲۹)]. «او [که] څوک له هغوی ووايي [= ادعا وکړي] زه [هم] غير له خدايه يو معبود يم....».

(c) ketabton.com: The Digital Library

«لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ ثَالِثُ ثَلَاثَةٍ وَمَا مِنْ إِلَهٍ إِلَّا إِلَهٌ وَاحِدٌ...» [مائده۷۳(۵:۷۳)] بې له شکه هاغو کسانو [هم] چې يې وويل: اللّه له درې ګونيتوب څخه درېيم دی، کفر کړی. او له يو خدای پرته هيڅ معبود نشته، «أَرَأَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ إِلَهَهُ هَوَاهُ ...» [فرقان۴۳(۲۵:۴۳)] آيا هاغو کسانو ته دې، چې د خپل نفس هوا يې خپل خدای نېولی [= چلن يې د ځان پالنې او د نفس له لېوالتيا د پليونې پر بنسټ دی] پاملرنه کړې؟

په هر حال کې توپير نکوي، که قرار پر دې وي چې «اللّه» يوازې يوه مقدسه کليمه او لفظ وي او الوهيت عملاً او پخپله واقعي معنا او مفهوم باطلو اربابانو ته اړيکه ونيسي، نشي کېدی د شرک په ډولونو کې کوم توپير قائل شو بلکې د هغې ټول ډولونه، که څه هم لکه تثليث ته د قائلينو په څېر د بنه نيت له مخې وي، باطله او ورکه لار ده.

او په دې توګه د توحيدي امت آخرينو پليونانو او پيروانو که غوښتي وي، د الهي هدايت د کتاب له ختمولو وروسته، له دا راز کندو او ښويندځايونو څخه خوندي او مصئون وي، بايد د «رب الناس»، «ملک الناس»، او «اله الناس» دُرشل ته پناه وړونکي شي.

نو د پورتنيو تشريحاتو د لنډيز په توګه ويلی شو چې؛ د قدرت له نظره کېدی شي انسان، له خدای پرته، نورو قدرتونو ته هم تړاو ولري او د هغوی پر وړاندې د تعظيم سر ټيټ کړي. دا شرک دی او له خدايه لېرې کېدل. همدا راز د ثروت په اړخ کې هم کېدی شي انسان خپل رزق او روزي او د ژوند تېرونې وسيلې او توکي د بل چا يا د نورو کسانو په لاس کې ووينې. نه دا چې خدای نه مني، او له خدايه انکار وکړي، نه، خو د اميد سترګې د بل کس يا نورو کسانو د ورکړې لاس ته وګنډي؛ د ژوند او رزق په اړه هم هغه يا هغوی ته سترګې ولري، او لاس يې ورته نېولی وي. او دا د انحراف او کږېدنې بله پايه او کړلېچ دی. خو له قلبي جنبې او د هغه له اړيکو هم، چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

عشق او فرهنگ او هنر او ددې په څېر خيزونه رانغاړي، له دې اړخه هم کېدی شي د انسان قلبي اړيکه د غير له خدای سره وي.

هر يو له درې واړو چې پورته مو وويل، کېدی شي د انحراف لامل وي. د قرآن په گواهی، فرعون د هر دريو ادعا کوله. دا چې ويل يې: «...أَنَا رَبُّكُمُ الْأَعْلَى» [نازعات۲۴(۷۹:۲۴)] «...زه ستاسو لوړ ربّ او تر ټولو اوچت خدای يم». د هغه مطلب له دې چې «ستاسو رب يم» دا نه وو چې ما تاسو خلق کړي او پنځولي ياست بلکې ويل يې زه ستاسو يوازينی ارباب يم او تاسو فقط بايد زما خبره ومنئ او زما خبرې ته غوږ نيولي اوسئ؛ ستاسو د ټولنې ارباب زه يم. نو، فرعون د ربوبيت ادعا کوله. د هغه دويمه ادعا «ملوکيت» وو. «مَلِک» يعني پادشاه او د مُلک خاوند. او مُلک يعني سلطنت او د واکمنۍ اويجه او قلمرو. نو د فرعون دويمه ادعا دا وه چې ويل يې مُلک هم زما دی. ويل يې: «...قَوْمِ أَلَيْسَ لِي مُلْكُ مِصْرَ...» مگر د مصر مُلک، د مصر ځمکه، زما نه ده؟ «...وَهَذِهِ الْأَنْهَارُ تَجْرِي مِنْ تَحْتِي...» [زخرف۵۱(۴۳:۵۱)] مگر نبايد د نيل رود او څانگې يې زما په فرمان وويشل شي؟ يعني ددې اويجې او سيمې اوبه کول او خړوبول زما په فرمان دي او زه امر او دستور ورکوم چې کوم ځای ته دې اوبه ورکړل شي او کوم ځای ته دې ورنکړل شي. نو هم يې د ملوکيت او هم يې د الوهيت ادعا درلوده، چې ومو ويل د خالقيت په معنا نه دی.

يا هغه مهال چې د فرعون ساحرانو ايمان راوړ، وايي: «قَالَ لَئِنِ اتَّخَذْتَ إِلَهًا غَيْرِي لَأَجْعَلَنَّكَ مِنَ الْمَسْجُونِينَ» [شعراء۲۹(۲۶:۲۹)]. که له ما پرته مو کوم «رب» او «اله» اختيار کړ، تاسو به بنديان کړم او سخته جزا به درکړم. نو، فرعون غوښتل هاغه دريواړه ساحې په خپل کنټرول او موتې کې ولري. او دا يې انگېرله او ويل يې: امر زما امر دی؛ ټول خلک بايد زما د هوډ، ارادو او پټيل شوو څخه پليوني او

(c) ketabton.com: The Digital Library

پيروان اوسي. يوازې زه يم چې فرمان ورکوم. مالکيت زما دی او يوازې هاغه څوک چې تاسو ټول بايد ورسره مينه ولرئ، زه يم. کله چې هغوی پر موسی ايمان راوړي، هغوی ته وايي: «...آمَنْتُمْ بِهِ قَبْلَ أَنْ آذَنَ لَكُمْ...» [اعراف۱۲۳(۷:۱۲۳)] مخکې له دې چې زه اجازه درکړم پر هغه ايمان راوړئ؟! يعنې حتا ايمان، چې قلبي او د زړه چار دی، د هغه په اجازې پورې اړوند او تړلی وو! يعنې حتا ستاسو زړه هم ستاسو په خپل اختيار کې نه دی. په هر حال کې د انحراف او کږېدنې دا درې خطرونه تل د انسان لپاره شتون لري.

اوس، چې د قرآن په دې آخري سورة کې مو دا آګاهي پيدا کړې او غواړو خدای په آماني ورسره وکړو، خدای تعالی فرمايي د هغه دغو دريو ستايننومونو ته بايد پناه يوسئ:

لومړی: قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ. ووايه هغه زما ارباب دی او زه هغه ته پناه وړم. د ناس ارباب يعنې د ټولو انسانانو ارباب او د عالم د ټولو انديالو ارباب. «انسان»، يعنې هغه موجود چې د اند خاوند دی، بايد اند وکړي چې د هغه ارباب دا دنيايي اربابان نه دي او نشي کېدلی اوسي.

حضرت يوسف خپلو دوو زنداني ملګرو ته وويل: «آيا مختلف اربابان بهتر دي يا پر ټولو مسلط او برلاسی يو خدای؟» «... أَأَرْبَابٌ مُتَفَرِّقُونَ خَيْرٌ...»آيا خپاره او مختلف اربابان بهتر دي «...أَمِ اللَّهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ». يا هغه اللّه چې واحد دی او د هستۍ پر جهان برلاسی دی؟ [يوسف ۳۹ (۱۲:۳۹)]
په دنيا کې تل له خدای تعالی پرته نور اربابان هم پيدا کېږي. دا اربابان هم کېدی شي قدرتمندان او سلاطين وي او هم روحانيون. دا سمه ده چې ربوبيت [ارباب او د اختيار خاوند توب] د ځواک او قدرت له درې ګونو څوکو څخه يوه ده، خو انسانانو عمدتاً د نورو دوو څوکو نماينده ګان هم د خپل «ارباب» په توګه نيولي دي؛ قرآن د يهوديانو او مسيحيانو په اړه راوړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي چې «خپل احبار او رهبان يې د خدای پر ځای «ارباب» نيولي دي» قرآن د مسيحيانو په اړه فرمايي: «اتَّخَذُواْ أَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ أَرْبَابًا مِّن دُونِ اللّهِ...». [توبه ۳۱(۹:۳۱)]. دوی د يو واحد خدای پر ځای، د خپل دين عالمان ارباب نيولي دي. څه ډول يې هغوی خپل اربابان نيولي دي؟ دا ډول چې؛ هغوی چې هر څه وايي؛ دوی يې دربست ټول مني د هغوی تقليد کوي، مقلدين يې دي. د هغوی عالمانو د خدای حلال، حرام او د خدای حرام يې حلال کړي دي او دوی منلي دي او هر څه چې هغوی ويلي دي دوی سر ته رسولي دي. همدې ته «ربّ» وايي، يعنې د هغوی په خدايي نېول او اختيارول دي. يعنې هر څه چې هغه ووېل دوی يې مني، چون ارباب يې دی. نو کېدی شي د دين عالمان هم په ربّ مبدل شي؛ لکه څنګه چې سلاطين د انسان ربّ شي. هر څيز کېدی شي د انسان ربّ وي. دا هماغه ستر انحراف دی چې انسان ددې پر ځای چې اللّه خپل «ربّ» ونيسي، له هغه پرته نور په ربوبيت پيژني.

هغه خبره چې حضرت عيسی به تل ويله دا وه چې: «إِنَّ اللَّهَ هُوَ رَبِّي وَرَبُّكُمْ...» [زخرف ۶۴(۴۳:۶۴)]. يوازې هغه اللّه زما ارباب او ستاسو ارباب دی. «...فَاعْبُدُوهُ...» د هغه عبادت وکړئ «...هَـذَا صِرَاطٌ مُّسْتَقِيمٌ». [آلعمران ۵۱(۳:۵۱)] دا لار نيغه او سمه ده. فرمايل يې؛ ولې ما پسې راغلي ياست؟ زه څه کاره يم؟ هر څه چې دی هغه دی. ستاسو ارباب او زموږ د ټولو ارباب هغه دی. که زه بيمارانو ته شفا ورکوم او مړي ژوندي کوم، دا داسې کار نه دی چې زما له لاسه وشي، يوازې هغه دی چې دا قدرت او ځواک ورکوي؛ او ماته يې هم دا ځواک راکړی دی، زما هر څه چې دي له هغه دي. إِنَّ اللَّهَ هُوَ رَبِّي وَرَبُّكُمْ هغه الله چې قطعاً او يقيناً هم زما رب دی او هم ستاسو ربّ دی. او داسې توجه په غير له خدايه بل هر چا ته تر ټولو ستر انحراف دی چې د بشر په تاريخ کې پېښ شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د حضرت موسی په داستان کې هم وینو چې له فرعون سره د هغه ټول بحث د ربوبیت پر سر دی، نه الوهیت. تاسو وینئ پرله پسې فرعون ته وایي زه د «ربّ العالمین» له لور راغلی یم. او د هغه په ځواب کې چې پوښتي «ربّ العالمین» څوک دی، وایي ستا ربّ او ستا د پلرونو ربّ او ستا د نیکونو ربّ او زموږ د ټولو ربّ. او بیا فرعون وایي دا خبرې او مزخرفات څه دي چې وایي، موسی وایي؛ هغه د آسمانونو او ځمکې «ربّ» دی. بیا فرعون خپلو درباریانو ته وایي چې ووینئ دا سړی لګیا دی څه څیزونه وایي، موسی ورته وایي چې الله د مشرق او مغرب ربّ دی. او هغه دی چې ټول څیزونه د هغه په اراده او مشیّت څرخي او عالم د هغه په اراده ولاړ دی؛ هر څیز د هغه له مشیته پیدا کېږي دا هماغه یو حالت دی چې څوک له الله سره واوسي او له هغه سره ژوند وکړي.

کله چې موږ د چا په استخدام کې اوسو او رئیس ولرو، خپل ځان مکلف ګڼو چې ګهیځ د وخته کار ته حاضر شو او ناوخته نکړو ولې؟ چون ډارېږو تنخواه مو کمه نکړي یا له کاره مو ونباسي. ټول حواس مو هغه ته دي چې څه امر کوي او موږ څه کار باید وکړو؛ ښه، څه ډول دی حې موږ خپل رئیس او د دنیا ارباب ته، چې مثلاً په اداره یا کارخانه کې یې کار کوو، په بشپړه توګه پاملرنه لرو او مراقب یو چې په هر حال کې د هغه رضایت جلب کړو او تل توجه لرو چې د هغه په استخدام کې یو او هغه کولی شي هره شیبه چې وغواړي له کاره مو وباسي، یا موږ ته امتیاز راکړي، درجه مې ټیټه کړي، یا پورته مې یوسي؛ دا ټول د هغه په لاس کې دي. خو د جهان لپاره په کوم ارباب قائل نه یو؟ موږ له هر سیستم سره چې ژوند وکړو، بالاخره مافوق او یو رئیس منو او د هغه له غوښتنو سره سم عمل کوو، خو کله چې نوبت جهان ته رسېږي هغه له رئیس پرته ګڼو؟ البته همداسې او په ژبه یې منو، خو عملاً داسې چلن کوو چې ګواکې هغه شتون نه لري. «رب الناس» یعنې همدا، یعنې باور ولرو چې انسانان یو رب لري او باید هغه ته پناه یوسي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خدای تعالی په فرمان کې د اسلام پیغمبر ته هم د اهل کتاب سره د وحدت لپاره یو له دریو وړاندیز شوو شرطونو همدا، یو د بل ارباب نه نیول دي [آل عمران٦٤(۳:٦٤)]. هیڅ یو مؤحّد مجاز نه دی پیغمبران او پرښتې خپل ارباب ونیسي [آل عمران۸۰(۳:۸۰)]. «ربّیون»و [یا ربانیّونو] خدای تعالی د خپل واقعي ارباب په توګه پېژاند [مائده۴۴(۵:۴۴) او ٦۳(۵:٦۳)]، او پیغمبرانو خپلو پلیونانو او پیروانو ته ویل: تاسو پخپله د آسماني کتاب له تعلیم او تدریس سره ربّ پېژندی شئ [آل عمران۷۹(۳:۷۹)]. ومو ویل چې؛ له فرعون سره د موسی(ع) ټولې محاورې د ربوبیت پر سر وې، نه الوهیت [شعراء۲۳(۲٦:۲۳) تر ۲۸].

همدا راز له ابراهیم(ع) سره د نمرود ټوله دښمني او دلیل راوړنه د ربوبیّت په اړه ول «أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِي حَاجَّ إِبْرَاهِيمَ فِي رَبِّهِ أَنْ آتَاهُ اللَّهُ الْمُلْكَ إِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّيَ الَّذِي يُحْيِي وَيُمِيتُ قَالَ أَنَا أُحْيِي وَأُمِيتُ قَالَ إِبْرَاهِيمُ فَإِنَّ اللَّهَ يَأْتِي بِالشَّمْسِ مِنَ الْمَشْرِقِ فَأْتِ بِهَا مِنَ الْمَغْرِبِ فَبُهِتَ الَّذِي كَفَرَ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ» [بقره۲۵۸(۲:۲۵۸)]. آیا [د] هاغه چا [ماجرا] ته دې پاملرنه کړې چې [د تکبَر او ځواک له دریځه] له ابراهیم سره یې د هغه د پالونکي څښتن په انکار کې محاجّه [او استدلال] وکړ؟ سره له دې چې هغه ته واکمني خدای ورکړې وه! هغه مهال چې ابراهیم وویل: زما پالونکی څښتن هاغه څوک دی چې [پرله پسې] ژوند ښيي او [د زوړتیا د قانون مطابق] مړه کوي یې. [نمرود] وویل: زه یم چې ژوندي کوم او مړه کوم! ابراهیم وویل: نو [چې داسې ده] خدای تعالی لمر له ختیزه راخېژوي، نو [که ته د هستی چلوونکی او واکمن یې] ته هغه له لوېدیزه راوخېژوه! نو [له دې استدلال سره هغه چې انکار یې کړی وو] هک پک شو. او خدای ستمګر خلک [د نېمکرغۍ او بریالیتوب] موخې ته نه رسوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شمېر له ليده د «ربّ» نوم د «الله» له نوم وروسته په يوازې توګه په قرآن کې د خدای تعالی د کارول شوو ټولو نومونو سره [پرته له الله] برابر دی؛ د «ربّ» نوم د رَبَبَ له رېښې [د اختيار خاوند او د اداره کوونکي ارباب په معنا] ۹۸۰ ځلې، او د رَبَوَ له رېښې [د روزونکي، وده ورکوونکي او اوچتوونکي په معنا] ۲۰ځلې، په ټوله کې ۱۰۰۰ ځلې په قرآن کې تکرار شوی دی، په زړه پورې دا چې د «اللّه» نوم هيڅکله له ضمير سره نه دی راغلی، خو د ربّ نوم [په ۹۷۰ موردونو کې چې خدای ته نسبت ورکول شوی] په ټوله کې له ضمير سره يا د مضاف په بڼه راغلی دی. [لکه: رَبِّکُم، رَبِّ السَّمَواتِ وَالْاَرْض] او يوازې دوه ځلې له نورو صفتونو سره په ترکيب کې ذکر شوی دی [ربّ غفور، ربّ رحيم].

ربوبيّت، لکه مديريت، معلمي او مربي ګري دوه اړخيز چار دی او پر يو ډول دوه اړخيزې اړيکې او تبادلې دلالت کوي، له دې کبله «ربّ» هيڅکله په خپلواکه بڼه له ضمير يا مضاف پرته په قرآن کې نه دی راغلی. مشرکين ددې مستقيمې او نېغې اړيکې له نفې کولو سره، واسطو او نورو عواملو ته متوسل کېدل او هغوی يې د خدای په نزد خپل شفيعان ګڼل.

دويم: مَلِکِ النّاسِ. مَلِک هم د پادشاه په معنا دی او هم د مالک په معنا. په واقعيت کې د دغو دوو معناو ټولګه ده. دا جهان د اختيار او واک يو خاوند لري؛ يو پادشاه لري؛ د هستۍ داسې پادشاه چې په هغې کې يوازې د هغه حکم او فرمان جاري او ساري دی. ټولو انسانانو، د خپل ژوند په دوران کې، د خپلې زمانې د پادشاه فرمان ته سترګې درلودې او لري. البته په هر ځای کې اړين نه دی نوم يې پادشاه وي؟ په هر نوم يې چې وبولې، موخه يې هغه څوک دی چې واکمن وي، ځواکمن وي، فعلاً سپور دی، پلی نه دی. ټول انسانان هغه ته ګوري چې څه فرمان هغوی ته ورکوي. خو خدای

(c) ketabton.com: The Digital Library

تعالی فرمايي فرمان د خدای فرمان دی؛ هغه د هستۍ پادشاه دی؛ يوازې هغه ته بايد پناه يوړل شي، نه دغو دنيايي «مَلِک»انو ته.

نو ملوکيت د توحيد د مثلث له دريو گوټونو څخه يو گوټ دی. ددې کليمې مشتقونه لکه: مَلِک [پادشاه، ټولواک]، مِلک، مُلک، مالک، ملائکه، او... په ټوله کې ۲۰٦ ځلې په قرآن کې تکرار شوي دي چې د پام وړ شمېر دی، چې د خدای «مالک»والی، د هستۍ د جهان په تصرف، واکمنۍ او حکم چلَونه کې د هغه ځواک او قدرت څرگندوي. دا جملې چې د آسمانونو او ځمکې مُلک منحصراً خدای ته اړوند دي [وَ لِلَّهِ مُلْکُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ - لَهُ مُلْکُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ] ۲۲ ځلې په قرآن کې راغلي دي. همدا راز ټينگارونه لکه: بِيَدِهِ الْمُلْکُ [ملک د هغه د قدرت په لاس کې دی]، وَلَمْ يَکُنْ لَهُ شَرِيکٌ فِی الْمُلْکِ [د هغه لپاره په مُلک کې شريک نشته] په دې توگه مطلقه توانايي او ځواکمني بيانوي. که هم يو څا له ملک څخه کومه برخه او سهم وړی وي او له هغه پر يوې برخې تصرف او لاسرسی ولري، يو بخشش او لورونه ده چې خدای تعالی موقتاً په لنډمهالې توگه په اختيار کې ورکړې ده: «وَاللَّهُ يُؤْتِی مُلْکَهُ مَنْ يَشَاءُ» [او الله خپل ملک هر چا ته چې وغواړي - «د يو لړ نظامونو مطابق» - ورکوي]. دلته د مُلک معنا همدا واکمني، بولندويي او حکم چلونه ده.

په قرآن کې خدای تعالی مَلِک هم نومول شوی دی، چې «د هستۍ د جهان د پادشاه يا ټولواک» مفهوم لري. هغه هم بې نهايت مقتدر مطلق پادشاه [مَلِيکٍ مُقْتَدِرٍ]. خو له کومې چې د تاريخ په اوږدو کې معمولاً پادشاهان په ناحقه واک ته رسېدلي دي، هغه «مَلِکُ الحَقّ» نومول شوی دی او له کومې چې ډېری وخت سلطانان او واکمنان له واکه په ناسمې گټې اخېستو سره تورن، ناپاک او فاسد ول، خدای تعالی «مَلِکُ القُدُّوس» [بې نهايت پاک او سپېڅلی پادشاه] معرفي شوی دی. نو بې جهته نه دی چې د قرآن آخرين سورة داسې يو پادشاه ته له پناه وړلو سره نيکه پای او حُسن اختتام ومومي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغـه يـوازې ملـک النـاس [د خلکـو پادشـاه او ټولـواک] پـه دنيـا کـې نـه دی، د جـزا ورځ هـم د هغـه پـر حکـم او فرمـان چلېـږي او هغـه «مالـک يـوم الـدين» [د جـزا د ورځـې حکـم کـوونکی او نيـاومن] دی. کـه پـه دنيـا کـې يـې پـه لنډمهالي توگـه پـه انتخـاب کـې، اختيـار او اراده مـوږ تـه عنايـت کـړې او بښـلې ده، مطلقـه ملوکيـت يـې پـه آخـرت کـې ځرگنـدېږي. «لمـن الملـک اليـوم للـه الواحـد القهـار» [د نـن ورځـې مالکيـت د چـا دی؟ د بـرلاسي واحـد خـدای]. کـه څـوک د ټولـو څيزونـو مطلـق مالکيـت د خـدای پـه انحصـار کـې وگڼـي او د قـدرت او ثـروت د اربابـانو او دنيـا پـالو پـانگوالو د اعتبـاري مالکيـت لپـاره اصـالت قائـل نـه وي، د توحيدي مثلث په پېژندنه کې يې مهم گام اوچت کړی دی.

دريم: إِلَهِ النَّاسِ. «إِلَه» هاغه څه چې انسان پرې مين او له ځانه پرې تېر شي. يعنې تر دې بريده له هغه سره مينه او محبت ولري. دا نه د قدرت د کچې پر بنسټ دی او نه د ثروت او پانگې پر بنياد. دا د انسان د زړه قصه ده، د الله تر نامه لاندې. تر لاندې ټولگـه يـې هـنر دی او علـم دی او پـه ټـوليزه توگه ټول هاغه څيزونه چې زموږ له روح سره اړيکه لـري؛ ټـول هغـه څيزونـه چې موږ يې نمانځنه او پالنه کوو او د هغه نمانځونکي يو.

قرآن ددې شرکونو په ستاينه کې ذکـر کـړی دی او وايـي: «ځېنـې لـه خلکو د خدای پر ځای ورسره شريکان، ساري او مل نيسـي او هغـوی لکـه د خدای په څير خوښوي او مينه ورسره کوي! خو هاغو کسانو چـې [رښـتينی] ايمان راوړی دی تر ټولو زياته دوستي له خدای سره لري»

وَمِـنَ النَّـاسِ مَـن يَتَّخِـذُ مِـن دُونِ اللّـهِ أَنـدَاداً او لـه خلکـو ځينـې کسـان لـه اللـه پرتـه نـور کسـان بـولي يُحِبُّـونَهُمْ كَحُـبِّ اللّـهِ او داسـې محبـت لـه هغـوی سره کـوي لکـه څنگـه چـې بايـد لـه اللـه سره محبـت وکـړل شي. وروسـته وايـي وَالَّـذِينَ آمَنُـواْ أَشَـدُّ حُبًّـا لِّلّـهِ

(c) ketabton.com: The Digital Library

[بقره۱٦٥(۲:۱٦٥)] او هاغه کسان چې مؤمنين دي له الله سره په شدت مينه کوي، نو واقعي مؤمن د الله په نسبت تر هر څه شديد عشق لري، مؤمن نشي کولی له الله پرته په بل چا کې تم شي، دا که هر څوک وي؛ پير وي، مير وي، امام وي يا امام زوی، يا که بل هر څوک وي يا هر څيز وي؛ مؤمن يوازې له خدای سره هاغه قلبي او احساسي تنګاتنګه اړيکه لري. نو، دا مورد هم يو له هاغو موردونو څخه دی چې شونی دی انسان منحرف او بېلارې شي.

نو «اِلَه» يو لغت دی چې د هر هغه څه لپاره چې انسان يې د معبود په توګه نيسي، که هغه حق وي يا باطل وي، استعمالېږي. خو «الله»، له معرفه الف او لام سره «اله» [معبود]، له واحد خالق څخه يو تعريف دی چې د نمانځنې لپاره يوازينی وړ معبود ګڼل کېږي. د ټولو پيغمبرانو بلنه او د «شرک او توحيد» په مبارزه کې اصلي مسئله د «ډېرو خدايانو» په مقابل کې «د يو خدای» تبليغ دی. په الوهيت کې بله مهمه نکته، جامعيت او له هغه څخه د انحراف ډول ډول والی دی؛ د ځان پالو الهه د هغوی د خپل نفس هوا ده [فرقان۴۳(۲۵:۴۳) او جاثيه۲۳(۴۵:۲۳)]، د يو شمېر کسانو لپاره: خوسکی [طه۸۸(۲۰:۸۸)]، بُت [انبياء۳٦ (۲۱:۳٦)]، پيغمبران [نحل۵۱(۱٦:۵۱) او مائده۷۳(۵:۷۳)] او نور مختلف ډوله الهه ګانې وې او دي چې کولی شي د هنر، علم، ورزش په نوميالیو کې او هر هغه څه چې د انسان دزړه څښتن شي او هغه پر ځان مين کړي، څرګند شي.

بشري ټولنې هيڅکله له نمانځنې او پالنې خالي نه دي، اصلي ستونزه، په نمانځنه کې شراکت او له توحيده انحراف دی. داسې برېښي چې په خدای پيژندنې، اسلام پېژندنې يا قرآن پېژندنې کې هر راز څېړنه او تحقيق ددې مثلث له دقيقې او له ځيرنې پېژندنې

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرته شوني نه دی او هيڅ يو ايمان به ددې مفهومونو معنايي اوبجې ته له تسليم مخکې د قبلېدو وړ واقع نه شي.

مخکې مو وويل؛ يوازې ددې مثل چې جهان يو خدای لري او يا موږ يو خدای لرو، چې ټول جهان يې خلق کړی، موږ يې خلق کړي يو، دا ديندارې او توحيد نه دی. مهم له خدای سره ژوند کول دي؛ له خدای سره تنفس کول دي. هغه خپل ربّ او هم مَلِک او هم اله ګڼل دي، هغه هم د ژوند په ټولو شېبو کې، زموږ ټول خيزونه له هغه دي او د هغه دي. که يوه شيبه د هغه عنايت او لورونه نه وي، موږ هيڅ خيز نه يو. نو دا جوته ده چې هره شېبه يوه تازه پنځونه ده، يوه لحظه، يوه شېبه که په موږ کې د وينې جريان قطع شي، يا تنفس مو بند شي او ساه وانخلو ، په موږ کې هيڅ نه پاتې کېږي. د ژوند هره لحظه په واقعيت کې خلق کېدنه پنځېدنه او معجزه ده.

نو داسې خدای ته، چې په هر درېواړو اړخونو کې زموږ خاوند دی پناه وړو. خو له څه؟ «مِنْ شَرِّ الْوَسْوَاسِ الْخَنَّاسِ. الَّذِي يُوَسْوِسُ فِي صُدُورِ النَّاسِ. مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ.»؛ مخکې مو ويلي ول چې د شرونو يو ډول دننني دی؛ د هغه دننني وسواس او دننني وسوسه ګري ده. يعنې هاغه خيز چې انسان ته لمسون او وسوسه کوي. د انسان نفس دی چې هغه وسوسه کوي؛ هم پخپله خپل ځان وسوسه کوي، هم شيطان يې په وسوسه کې اچوي. آدم د دوو ځواکونو په منځ کې په کشمکش کې دی: عقل او احساس [ياغريزې]. د سرې عقل وايي چې مثلاً مکوه، سم چار نه دی، درست نه دی، ستا حق نه دی، خو نفس پرله پسې انسان ته وسوسه کوي او هغه تحريکوي چې هاغه څه چې عقل يې منع کوي سر ته ورسوي. او شيطان هم لمسونه کوي، نو انسان تل د دننيو او بيروني وسوسو په نښه کې دی.

دلته چې د «وَسْوَاسِ الْخَنَّاس» لفظونه استعمال شوي دي؛ د وسواس معنا ده په بيا بيا په ځلونو وسوسه اچووونکی، او د وسوسې

(c) ketabton.com: The Digital Library

معنا ده پرله پسې له داسې طريقې يا طريقو د چا په زړه کې کومه بده خبره اچول دي، چې د هغه چا په زړه کې چې هغه خبره اچول شوې وي دا محسوس نکړي چې وسوسه اچوونکي دده په زړه کې کومه بده کومه بده خبره اچولې ده. د وسواس [وسوسې] په لفظ کې پخپله د تکرار مفهوم نغښتی دی، لکه څنګه چې په زلزال [زلزله] کې د حرکت د تکرار مفهوم نغښتی دی. دا څرګنده ده چې انسان په يو ځل لمسونه نه غولېږي د هغه د غولولو لپاره پرله پسې کوښښ کول اړين دی، له همدې لامله دا ډول کوښښ ته وسوسه او کوښښ کوونکي ته وسواس ويل کېږي.

د «خناس» لفظ له خنوس څخه دی چې معنا يې ده له ښکاره کېدو وروسته پټېدونکی يا له راتګ وروسته بېرته شا ته تلونکی، او چون خناس د مبالغې صيغه ده نو ځکه معنا يې ده؛ دا فعل په کثرت کوونکی، له دې څخه دا خبره څرګندېږي چې وسوسه اچووونکی د وسوسې اچولو لپاره په ځلونو ځلونو سړي ته راځي، او له دې سره چون خناس هم ورته ويل شوی نو دا مفهوم رسوي چې وسوسه اچوونکی په ځلونو پرله پسې وسوسه اچوي او شا ته ځي او بيا بېرته پرله پسې د وسوسې اچولو لپاره راستنېږي. په بله وينا يو ځل چې د وسوسې اچولو کوښښ يې ناکامېږي ځي او بيا بل ځل د همدې کوښښ لپاره دوه ځلي، درې ځلي او بيا بيا ځلې ځي راځي. نو «خنّاس» هم هاغه څيز دی چې مخ ښکاره کوي او پټېږي، او دا کار په تکرار کوي. ليدلي به مو وي چې، د شپې په پيل کې، چې ستوري راوځي، هی سترګک وهي؛ ښکاره شي او پټ شي او بيا ښکاره شي او پټ شي او دا کار پرله پسې تکراروي، سړی ويني تل شته او نشته، شته او نشته. وسوسې هم همدا راز دي. تل شته او نشته.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سړی نه پرېږدي، آرام او راحت يې نه پرېږدي. پرله پسې ځي او بېرته ستنيږي، افسرده او ځپلي انسانان دا راز دي. يو لړ خيزونه چې خيال کويويني او هغه تل په وسوسو اخته وي. حالت دائمي او تلپاتي نه دی، خو مزمن دی.

د «خَنّاس» کليمې د پوهېدو لپاره په قرآن کې له يوازيني بل مورده، چې دا کليمه په [تکوير۱۵(۸۱:۱۵)] سورة کې راغلې ده، کېدی شي مرسته واخېستل شي: «فَلَا أُقْسِمُ بِالْخُنَّسِ. الْجَوَارِ الْكُنَّسِ.». د «جوار» کليمه پر جريان او حرکت درلودلو، او د «کُنَّس» کليمه پر پوښل شوي او پټ شوي دلالت کوي. ګواکې خنّاس د شيطان له تلپاتې وسوسه ګريو څخه وي چې منشأ او سرچينه يې ناڅرګنده ده او لکه د اعتياد او روږديتوب په څېر ځي او راځي او لاس نه اخلي [والله اعلم]. د هاغو کسانو حالت چې يو څيز ته وسواس او حساسيت ولري کېدی شي د شيطاني وسوسو د پوهېدو لپاره يو مثال وي.

فرض کړئ يو چا له مور سره تُندي او تيزي کړې ده، داسې خبره يې کړې ده چې پر مور بده لګېدلې، خو مور هوډ کړی غبرګون څرګند نکړو، خو آيا مور همداسې پاتې کېږو، آيا وسوسې مو پرېږدي. د شپې سړي ته خوب نه ورځي چې دا خبره مې اورېده ولې مې په همغه وخت کې ځواب نه دی ورکړی؛ هر څنګه چې کېږي بايد ځواب يې ورکړم او بايد غوږونه خلاص کړم او ښه په ادب يې کړم، چې بيا داسې جرئت ونکړي. ګهيځ يو ساعت مخکې سړی ويښېږي؛ تر ګهيځه سم خوب نه ورځي. ټول همدا يې په ذهن کې ګرځي. نه يې پرېږدي. همدې ته د «خنّاس» وسوسې وايي.

د وسوسې فعل سربېره پر دې سورة، په دوو نورو سورتونو کې شيطان ته «فَوَسْوَسَ لَهُمَا الشَّيْطَانُ...» [اعراف۲۰(۷:۲۰)] او «فَوَسْوَسَ إِلَيْهِ الشَّيْطَانُ...» [طه۱۲۰(۲۰:۱۲۰)]، او د «ق» په سورة کې د انسان نفس ته نسبت ورکړل شوی دی «وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ وَنَعْلَمُ مَا تُوَسْوِسُ بِهِ نَفْسُهُ...»

(c) ketabton.com: The Digital Library

[ق۱٦(۵۰:۱٦)]، چې البته دا هم د شیطان القاء ده نو کېدی شي وسوسه هم د انسان په نفس کې د شیطان سینګاروني او لمسوني او غولوونکي وعدي وګڼل شي چې هغه له توحیدي [مثلث: ربوبیّت، ملوکیّت، او الوهیّت] پناهځای څخه د دنیایي معبودانو، اربابانو او مالکانو لور ته سوق کوي.

د «وسواس الخناس» د مطلب تر پوهېدو وروسته اوس په دې خبره غور کول اړین دي چې له دې شره د پناه غوښتلو مطلب څه دی؟ له دې څخه خو یو مطلب دادی چې د پناه غوښتلو والا پخپله ددې له شره د خدای دُرشل کې پناه غواړي، یعني له دې شره چې هغه کله هم پخپل زړه کې وسوسه وانچوي. دویم مطلب دادی چې د الله په لار کې د بلنې او دعوت کوونکي پرخلاف که کوم څوک د خلکو په زړونو کې وسوسې اچوي او دا یې خپله دنده ګرځولي وي، د حق بلونکی د هغه له شره خدای ته پناه وړي، او د حق بلونکي ته نه ښایي چې هر وسوسه ګر پسې وګرځي او د خپلې بلنې دفاع وکړي بلکې دا بسنه کوي چې د وسوسه ګر د وسوسو له شره خدای ته پناه یوسي او خپله بلنه وغځوي او ادامه ورته ورکړي. په قرآن کې حق ته د بلونکي په اړه راغلي دي «وَإِمَّا يَنزَغَنَّكَ مِنَ الشَّيْطَانِ نَزْغٌ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ» [اعراف۲۰۰(۷:۲۰۰) او فصلت۳٦(۴۱:۳٦)] او هر مهال چې [له جاهلانو سره په مقابله کې] شیطاني لمسونه [د ورته مقابلې په توګه] پر تا غلبه وکړي، نو الله ته پناه یوسه چې بېشکه هغه پوه اورېدونکی دی.

همدا راز وویني قرآن متقي انسانان څه ډول ستايي: «إِنَّ الَّذِينَ اتَّقَوْاْ إِذَا مَسَّهُمْ طَائِفٌ مِّنَ الشَّيْطَانِ...» پرهېزګاران هغه مهال چې وسوسه یې له سره ګردچاپېره طواف کوي مثلاً یو شیطاني تصمیم او ویلاړ یې په سر کې راګرځي، «...تَذَكَّرُواْ...» خدای ته پناه وړي او هغه یادوي او یو ذکر یې وایي او خدای ته پاملرنه کوي «...فَإِذَا هُم مُّبْصِرُونَ.» [اعراف۲۰۱(۷:۲۰۱)] هاغه مهال نابېره بینا

(c) ketabton.com: The Digital Library

کېږي. وایي کله چې پرهېزګار مؤمن پسې وسوسه راځي، تل خپل ځان ته تلقین کوي او یوه خدایي، اخلاقي او دیني مسئله ځان ته رایادوي چې وسوسه یې له سره لاس واخلي. موږ د هاغه څیز له شره چې زمینه یې زموږ په دننه کې ده، خو بیروني عامل لري، چې هغه شیطان دی او تحریک کوي، لمسونه کوي؛ یعنې بیروني عامل چې وسوسه کوي او ناڅرګند دی، خنّاس دی او معلوم او ځانګړی نه دی، په څه ډول باید تري خلاص شو. دا وسوسه ګر خارجي وجود نلري چې هغه ووینم او ووایم له ما لاس واخله او د خدای لپاره ما پرېږده. ناڅرګند دی؛ دننني دی؛ پیچیده دی؛ نابره څرګندېږي او د انسان زړه کې وسوسه اچوي: الَّذِي يُوَسْوِسُ فِي صُدُورِ النَّاسِ. هغه عامل چې د خلکو په سینو کې دی او هغوی ته وسوسه کوي.

د صدر یا صدور اصطلاح، په ټولو۴۴ موردونو کې چې [مستقل یا له ضمیرونو سره] په قرآن کې راغلې ده، مجازي معنا لري او نښي کېدی د هغه نسبت د سینې قفسې ته ورکړل شي. د انسان صدر، د هغه همدا روحي ظرفیت دی چې د قرآن په تعبیر، [ضیق صدر یا سِعه صدر] تنګ لیدی یا د پراخ لید لرونکی کېږي «أَلَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَ» [انشراح۱(۹۴:۱)]، «وَلَقَدْ نَعْلَمُ أَنَّكَ يَضِيقُ صَدْرُكَ بِمَا يَقُولُونَ» [حجر۹۷(۱۵:۹۷)] او داسې نور موردونه، شفا مومي «...وَيَشْفِ صُدُورَ قَوْمٍ مُؤْمِنِينَ» [توبه۱۴(۹:۱۴)]، «...وَشِفَاءٌ لِمَا فِي الصُّدُورِ...» [یونس۵۷(۱۰:۵۷)]، او مرضونه لکه: ویره «لَأَنْتُمْ أَشَدُّ رَهْبَةً فِي صُدُورِهِمْ مِنَ اللَّهِ...» [حشر۱۳(۵۹:۱۳)]، کِبر «...أَتَاهُمْ إِنْ فِي صُدُورِهِمْ إِلَّا كِبْرٌ...» [غافر۵٦(۴۰:۵٦)]، نیاز «...وَلَا يَجِدُونَ فِي صُدُورِهِمْ حَاجَةً...» [حشر۹(۵۹:۹)]، پټچاري «وَإِنَّ رَبَّكَ لَيَعْلَمُ مَا تُكِنُّ صُدُورُهُمْ وَمَا يُعْلِنُونَ» [نمل ۷۴ (۲۷:۷۴)]، «يَعْلَمُ خَائِنَةَ الْأَعْيُنِ وَمَا تُخْفِي الصُّدُورُ» [غافر۱۹(۴۰:۱۹)] او داسې نور.. دښمني«وَنَزَعْنَا مَا فِي صُدُورِهِمْ مِنْ غِلٍّ...» [اعراف۴۳(۷:۴۳)]،

(c) ketabton.com: The Digital Library

او شيطان پکې ننوځي «الَّذِي يُوَسْوِسُ فِي صُدُورِ النَّاسِ» [ناس۵(۱۱۴:۵)]، خدای تعالی سيني ازمايي «...وَلِيَبْتَلِيَ اللَّهُ مَا فِي صُدُورِ...» [آل عمران۱۵۴(۳:۱۵۴)] او خپل آيتونه په هغې کې نناسي «بَلْ هُوَ آيَاتٌ بَيِّنَاتٌ فِي صُدُورِ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ ...» [عنکبوت ۴۹ (۲۹:۴۹)] او .... په دې ترڅ کې ۱۲ ځلې په قرآن کې د سينو پر ذات د خدای پر عليم والي ټينګار شوی دی «...وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ».

دا وسوسه څه ډول ده؟ کوم کسان وسوسه ګر دي؟ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ.

د جن او ناس له ډلې ګډل کېږي. د آدميانو اصلي نوم «ناس» دی، چې يوازې همدا د هغه د نورو نومونو [بنی آدم، بشر، بريّه، انس او انسان] له مجموعي څخه کابو دوه برابره په قرآن کې تکرار شوی دی [کابو ۲۴۳ ځله]، ناس عام عنوان دی، لکه «مردم» په فارسي ژبه کې، يا «قوم» په عربي ژبه کې، يا «خلک او ولس» په پښتو ژبه کې. په قرآن کې ۱۹ ځلې د «يَا أَيُّهَا النَّاس» خطاب راغلی دی. يعنې ای خلکو، چې په مجموع کې عرب، عجم، ترک او فارس، افغان او هندي او شرقي او غربي .... ټول رانغاړي.

«ناس» له «انسان» [او انس] سره توپير لري؛ ناس د «نَوسَ» له ريښې او انسان د «اَنَسَ» له ريښې دی. د نَوسَ په کليمه کې نوسان يعنې تحرک او پويايي او خوځښت او غورځنګ نغښتی او پټ دی؛ دې موجود له ډېر پخوا [له زرګونو کلونو] راهيسې، غرونه او دښتې او سيندونه او دريابونه وهلي دي او توانېدلي دي، ټولو لويو وچو ته لېږدېدنه او مهاجرت وکړي او له همدې ځيرنې، څېړنې، لټې او هڅې په توسه د ځمکې له اتموسفېره خارج شوی او افلاک ته يې سر رسېدلی دی!

خو د انسان [او اِنس] کليمه له اُنس نېولو سره له يوې کورنۍ ده، اُنس او الفت، احساسات او عواطف او آشنايي ته لېوالتيا او ټولنيز ژوند او پخپلو کې د يو بل شاوخوا ته راټولېدل او خبرې اترې او وينا کول د انسان له

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړتياو دي «...وَلَكِنْ إِذَا دُعِيتُمْ فَادْخُلُوا فَإِذَا طَعِمْتُمْ فَانْتَشِرُوا وَلَا مُسْتَأْنِسِينَ لِحَدِيثٍ إِنَّ ذَلِكُمْ كَانَ يُؤْذِي النَّبِيَّ...» [احزاب۵۳(۳۳:۵۳)] «بلکې هر مهال چې و غوښتل شوئ ورننوځئ او کله مو چې غذا وخوړله خپاره شئ او په خبرو اترو مه بوختېږئ؛ چې [ستاسو دا چلن] پيغمبر ځوروي»، «...لَا تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ بُيُوتِكُمْ حَتَّى تَسْتَأْنِسُوا وَتُسَلِّمُوا عَلَى أَهْلِهَا...» [نور۲۷(۲۴:۲۷)]، [هيڅ] کورته بې له خپله کوره [نابېره] مه ننوځئ، مګر دا چې پيژندنه ورکړئ [ترڅو سنه راغلاست درته ووايي] او د کور اهل ته سلام وکړئ. د ناس په کليمه کې، د آدمي ټولنيز هويت او ځانګړتيا او د انسان په کليمه کې، د هغه جسمي او روحي جوړښت او خپلواک فردي شخصيت، مثبت يا منفي، تر نظر لاندې دی. ناس او انسان متقابلې کليمې لري؛ «ناس» تل د «جِنّه» او انسان تل د «جانّ» په مقابل کې راغلی دی. لکه: «خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ صَلْصَالٍ كَالْفَخَّارِ. وَخَلَقَ الْجَانَّ مِنْ مَارِجٍ مِنْ نَارٍ.» [رحمن۱۴(۵۵:۱۴) او ۱۵]. انسان يې [په کوزه ګرۍ او خاورين لوښو جوړونه کې کارېدونکې] کودړې په څېر له وچې ختې څخه وپنځوه، او جن يې د اور له ګډولې [او ترکيب] [= خالصه انرژي – بې لوګي اور].

ويل کېږي جانّ د جن جمع دی چې پر يو ډول ناپېژاندی، پردېوالي او ناماُنوسوالي دلالت کوي، په زړه پورې دا چې په قرآن کې يې مار او اژدها (ښامار) هم [د موسی د عصا په بدلېدو کې] «جانّ» نومولې چې د هغه له پټ، ناغوښتي او ډاروونکي شتون څخه يو انځور دی. [نمل۱۰(۲۷:۱۰)، قصص۳۱(۲۸:۳۱)].

پوهېږو د جن په اړه له پخوانيو زمانو ويل کېږي پټ موجودات دي چې په سترګو نه ليدل کېږي. نه پوهېږم آيا تر اوسه مو داسې کوم څيز تجربه کړی دی چې کوم جن تاسو وسوسه او تحريک کړي؟ کوم جن مو ږ وسوسه کوي؟ څه ډول جن؟ د ناس نمونې او ډولونه مو ډېر ليدلي دي، خو

(c) ketabton.com: The Digital Library

جن څنګه؟ په دې لفظونو «جن» او «ناس» کې بايد د هغوی لغوي معنا ته پاملرنه وکړو نه د هغوی مصداق ته، «جن» په قرآن کې د هر څيز نوم دی چې پټ او مخفي او ناپېژندلی وي.

ساری يې دا دی چې قرآن وايي تاسو ټول د خپلو مېندو په ګېډه کې جن واست: «... وَإِذْ أَنتُمْ أَجِنَّةٌ فِي بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ ...» [نجم۳۲(۵۳:۳۲)] تاسو ټول بنيآدمان د خپلو مېندو په ګېډو کې اجنه واست. يعنې څه؟ مورړ جن ولو؟ جن يعنې مخفي، او پټ، پنهان او ناڅرګند. آيا هغه موجود ته چې د مور په رحم کې دی «جنين» نه ويل کېږي؟ «جنين» يعنې هر پټ او ناڅرګند څيز. موږ ټول د خپلو مېندو په رحم کې اجنه ولو، پټ ولو. قرآن وايي کله چې شپه کېږي، هر څيز جن کوي. شپه هر څيز جن کوي. يعنې څه؟ «فَلَمَّا جَنَّ عَلَيْهِ اللَّيْلُ...» [انعام۷۶(۶:۷۶)] کله چې شپې ټول څيزونه پر ابراهيم جِن کړل، هغه يو ستورى وليد. باغ ته «جنت» وايي، ولې؟ چون د خاورې مخ له چمن او شنيلي سره پوښل شوی دی. ليوني ته «مجنون» وايي، چون عقل يې پوښل شوی دی. ډال [سپر] ته «جُنَة» وايي، ددې لپاره چې سپاهي د هغه تر شا پټېږي. ددې کليمې مشتقات چې ووينو، يو ډول په هغوی کې د پټېدنې او نا څرګندېدنې معنا نغښتې ده.

په دنيا کې ډېرى له څيزونو زموږ لپاره پټ دي او له دې ليده جن ګڼل کېږي. قرآن په ځلونو پرديو او نابلدو انسانانو ته جن ويلی دی. عربانو ته وايي چې تاسو دا قرآن چې پيغمبر يې تاسو ته وايي نه منئ او باور پرې نه کوئ، خو يوه ډله له جن راغلل او قرآن يې واورېده او خپل قوم ته يې وويل چې وروسته له توراته يو کتاب راغلی او موږ پرې ايمان راوړی:

«وَإِذْ صَرَفْنَا إِلَيْكَ نَفَرًا مِنَ الْجِنِّ يَسْتَمِعُونَ الْقُرْآنَ فَلَمَّا حَضَرُوهُ قَالُوا أَنْصِتُوا فَلَمَّا قُضِيَ وَلَّوْا إِلَى قَوْمِهِمْ مُنْذِرِينَ. قَالُوا يَا قَوْمَنَا إِنَّا سَمِعْنَا كِتَابًا أُنْزِلَ مِنْ بَعْدِ مُوسَى مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ... يَا قَوْمَنَا أَجِيبُوا دَاعِيَ اللَّهِ وَآمِنُوا بِهِ يَغْفِرْ لَكُمْ مِنْ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ذُنُوبِكُمْ...» [احقاف۲۹(۴۶:۲۹) تر ۳۱]. «او [در ياد کړه] هغه مهال چې څو تنه له جنّيانو [=نا پېژاندي خلک] مو تاته متوجه کړل چې قرآن واوري! نو چون د هغه [د خدای د رسول او د قرآن د تلاوت] په وړاندې حاضر شول، [يو بل ته يې] وويل: چوپ اوسئ [=سکوت!] نو چون [د قرآن تلاوت] پای ته ورسېد، د خپل قوم لور ته له آګاهۍ ورکولو [هوډ او انګېزو] سره ستانه شول.. ويې ويل: ای زموږ قومه [= وطنداړانو]، موږ يو کتاب ته غوږ ونيو چې له موسی وروسته نازل شوی او د مخکينيو کتابونو تصديق کوونکی [=ادامه ورکوونکی] دی .... ای زموږ قومه، [تاسو هم] د خدای [پر لور] د بلونکي [بلنه] ومنئ، او پر هغه ايمان راوړئ چې [خدای] ستاسو له ګناهو تېر شي [= اغيزې او پايلې يې لېرې کړي] ....». او همدا راز «قُلْ أُوحِيَ إِلَيَّ أَنَّهُ اسْتَمَعَ نَفَرٌ مِنَ الْجِنِّ فَقَالُوا إِنَّا سَمِعْنَا قُرْآنًا عَجَبًا. يَهْدِي إِلَى الرُّشْدِ فَآمَنَّا بِهِ وَلَنْ نُشْرِكَ بِرَبِّنَا أَحَدًا. وَأَنَّهُ تَعَالَى جَدُّ رَبِّنَا مَا اتَّخَذَ صَاحِبَةً وَلَا وَلَدًا.» [جن۱(۷۲:۱)تر۳]. [ای پيغامبره] ووايه: ماته وحی شوې ده چې [په رښتيا، نه خيالي] څو کسانو [د عربو له ژبې او فرهنګ سره] له پرديو څخه [د قرآن خبرو ته] غوږ کېښود او هاغه مهال يې [خپل قوم ته] وويل: موږ هېښونکې لوستونی [وينا او مطلب] اورېدلی دی، چې د ودې [= پرمختګ او کمال] پر لور رهبري کوي، چې پر هغه مو ايمان راوړ او هيڅکله کوم څوک د خپل پالونکي څښتن سره شريک نه نيسو. او [موږ مونډلې ده چې] په جوته توګه زموږ د پالونکي څښتن برم او شان له دې ډېر ستر دی [او] څوک يې مېرمن او زوی نه دی نيولی.

دا کوم جنيان ول؟ چې وايي خپل قوم ته ولاړل او داسې يې وويل. «قوم» يعني خلک، انسانان؛ د تورات کتاب او قرآن خو د غير انسانانو کتاب نه دی.

په قرآن کريم کې په ځلونو د مخالفينو له قوله راغلي دي چې ولې خدای د انسان پر ځای کومه پرښته زموږ د هدايت لپاره نه ده رالېږلې؟ او ځواب ورکوي چې که د ځمکې پر مخ پرښتو ژوند کولی، دوی ته به له پرښتو او د هغوی له جنسه پيغمبر لېږل کېده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

«قُلْ لَوْ كَانَ فِي الْأَرْضِ مَلَائِكَةٌ يَمْشُونَ مُطْمَئِنِّينَ لَنَزَّلْنَا عَلَيْهِمْ مِنَ السَّمَاءِ مَلَكًا رَسُولًا» [اسراء۹۵(۱۷:۹۵)]. «ووايه: که په ځمکه کې پرښتې وای چې [لکه د آدميانو په څېر يې] هوسا او ډاډه ګرځېدنه - اوسېدنه کوله [= عادي ژوند يې درلودی]، هرومرو به مو هغوی ته کومه پرښته له آسمانه [د استازي په توګه] لېږله.»؛ دا کتاب د انسانانو لپاره دی؛ په هغه کې احکام دي؛ د جهاد احکام دي، د عبادت حکمونه دي، د غسل او تيمم په څېر يو لړ حکمونه په هغه کې راغلي دي، نو تيمم او غسل خو د جنيانو [پيريانو] په درد نه لګي. دا کتاب د انسانانو کتاب دی، نه د غير مادي او ناڅرګندو موجوداتو.

نو، څرګندېږي چې جن بايد وصف وګڼل شي نه موصوف. جن لکه د ښکلا او کرغېړنتوب په څېر صفت دی؛ پخپله ښکلا يا کرغېړنتوب خو نفساً خارجي وجود نلري، بلکې ښکلي او کرغېړن دي چې شتون لري. ډېر څيزونه کېدی شي ښکلي وي؛ ګل ښکلی دی، يا مثلاً يوه منظره ښکلې ده، يو کور ښکلی دی، سړی ښکلی دی؟ د ښکلي مصاديق او موصوفات مختلف دي او وجود لري، خو ښکلا په غير د هغه له مصاديقو شتون نلري. «جنّ» هم وصف دی. ډېر څيزونه کېدی شي له موږ څخه پټ وي. مثلاً هر څيز چې موږ پر هغه علم نلرو له موږ پټ دی، مثلاً ميکروب زموږ د پخوانيو لپاره جن وو. پرښتې زموږ لپاره جن دي. ډېری له موجوداتو، چې ښايي په نورو کُرّو کې وي پر موږ جن دي. له پيغمبر(ص) پوښتي؛ جن څه ډول دي، وايي هغوی درې طايفې دي؛ لومړی لکه د بادونو په څېر. چون باد يې نشو کولی وويني. او په هاغه مهال کې خو يې انرژي او د جاذبې ځواک او نور ځواکونه نه پېژندل. پيغمبر په ټوليزه توګه وفرمايل «جن»ـونه درې ډلې دي. يوه ډله لکه د بادونو په څېر،

(c) ketabton.com: The Digital Library

دویمه ډله لکه حشاشات الأرض هاغه موجودات چې د ځمکې لاندې دي؛ د ځمکې په ژورو او کندو کې دي او هغوی نه وينئ.

موسی چې خپله امسا [عصا] اچوي، قرآن وايي لکه د جن په څېر وه: «..كَأَنَّهَا جَانٌّ..» [نمل۱۰(۲۷:۱۰)] د حضرت موسی د امسا په اړه فرمايي؛ جن شوه. څنګه يو جن؟ يعنې د مار په څېر شو. لکه ددې په څېر چې ګواکې د موسی په امسا کې مار پټ شوی دی. دريم هاغه خلک دي چې تاسو يې نه پېژنئ، تاسو ورسره نابلد ياست د هاغو «جنيان»ـو په اړه، چې قرآن يې واورېد، هم ترې همدا مقصد دی چې هغوی لکه د ځان په څېر وګڼئ. هغوی هم په ژوند کې حساب او کتاب لري، شريعت لري، يعنې هم ستاسو په څېر انسانان دي خو ستاسو لپاره پردي دي او تاسو هغوی نه پېژنئ. هغوی ستاسو لپاره جن دي. په هاغه زمانه کې دوی له خپل ښار او ټاټوبي خبر درلود او پر دې دوی نه پوهېدل چې نور ځايونه هم لکه آمريکا او استراليا او اروپا او داسې نور هم شتون لري او انسانان هم هلته شته او ژوند کوي. دا ټول د هغوی لپاره جن ول.

«انسان» د آدمي د نوع پر ذاتي ځانګړتياو او «اِنس» د هغه پر فرد دلالت کوي او په قرآن کې د «اِنس» کليمه ۱۴ ځلې د «جن» [د جان مفرد] په مقابل کې راغلې ده. ناس خلک دي او جِنّه پر پرديتوب يا ناپېژندل شوو موجوداتو او عواملو دلالت کوي. د پيغمبرانو منکرانو هغوی ساحر، کاهن او مجنون، او د اسلام د پيغمبر هم مهالو م شرکينو هم هغه جن وهلی او مجنون نوماوه، مقصد يې دا وو چې خبرې يې د خلکو د خبرو له جنسه نه دي، بلکې ديو او دَد او پيری او ناپېژاندو موجوداتو يې په روح کې حلول کړی دی. [مؤمنون۲۵ (۲۳:۲۵) او ۷۰(۲۳:۷۰)، سبا۸ (۳۴:۸)]. خو خدای تعالی ورته ځواب ورکوي: آيا اند نه کوي چې د هغوی په هم کلام ملګري کې هيڅ ګډوډي او بې سدي ۀ شته او هغه له ځرګند خبرداروونکي پرته نه دی [اعراف۱۸۴(۷:۱۸۴) او سبا۴۶(۳۴:۴۶)] – «أَوَلَمْ يَتَفَكَّرُوا مَا بِصَاحِبِهِمْ مِنْ جِنَّةٍ إِنْ هُوَ إِلَّا نَذِيرٌ مُبِينٌ».

(c) ketabton.com: The Digital Library

په «جِنّه» کليمه کې د وهمونو او خيالونو پر بنسټ عقيدې او باورونه هم شاملېږي؛ مشرکينو له همدغو بې بنسټو عقيدو او باورونو سره د خدای او د هاغو تر منځ چې نمانځل يې [له بتانو نيولي تر طاغوتان او فرعونان]، يو نسبت ټينګوه او هغوی يې د خدای سيوری، د خدای واسطه، د خدای زوی او ....ګڼل: - «وَجَعَلُوا بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْجِنَّةِ نَسَبًا وَلَقَدْ عَلِمَتِ الْجِنَّةُ إِنَّهُمْ لَمُحْضَرُونَ».[صافات١٥٨(٣٧:١٥٨)]. « او هغوی د خدای او جنيانو [=د عالم ناپېژندل شوو ځيزونو، پرښتو] تر منځ د کومې خپلوی [او نسب په اړيکو] قايل شوي، په داسې حال کې چې جنيان ښه پوه دي چې [په قيامت کې] احضار به شي.».

په لنډه توګه ويلی شو: «ناس» د «جنّه» په وړاندې، «انس» د «جن» په وړاندې او «انسان» د «جانّ» په مقابل کې دی.

البته د جن په اړه مفصل بحث اړين دی چې د قرآن په آيتونو کې له تحقيق او څېړنې څرګندېدی شي، چې البته په خپل ځای کې ورته نغوته شوې، د اوس لپاره په همدې بسنه کوو.

په هر صورت کې، مونږ خدای ته پناه وړو د هاغو وسوسو له شره چې دوه ډلې دي چې ځينې يې له مونږ پټې او ناڅرګندې دي او عاملونه او لاملونه يې نه پېژنو او ځينې يې پېژنو. په پخوا مهال کې نه پوهېدل د ساري په توګه که کوم وګړی به په غم، خپګان، انديښنو او ارواييي کړاو اخته کېده، ويل يې ماليخوليا يې پيدا کړې يا «جنّي» [پيرياني] شوی دی او په همدې ډول هغه ته به يې ځينې نسبتونه ورکول. يا که مثلاً کومه مېندواره ښځه به د حمل د وضع کولو پر موقع، او په اصطلاح د لنګون پر مهال، مره کېده، ويل يې: «آل» چې د ډارووونکې ښځې په بڼه يو ديو دی، هغه وژلې ده. د چار په

(c) ketabton.com: The Digital Library

واقعيت نه پوهېدل چې څه پېښه شوې ده، يو لړ خيزونه يې په خپل خيال جوړول. نو، ټل يو لړ خيزونه دي چې موږ ته ناخرګند او پټ دي؛ نه پوهېږو له کوم ځايه دي او لامل يې څه څيز دی. د ساري په توګه ولې پلانکی سړی تر دې کچې عصبي حالتونه لري؛ ولې عقده يې دی، ولې دا پېچلتياوې لري. نه پوهېږو ريښه يې څه څيز دی او څه ډول ده. ځينې يې چې البته څرګند او ځانګړي دي پېژنو. «ناس» هم د هاغو څيزونو په ګڼه او رديف کې راځي چې مأنوس دي او زموږ لپاره روښانه دي او موږ له هغه آګاه يو؛ د هغه بر لامل پوهېږو او هغه پېژنو؛ لکه ميکروب چې پرې پوهېږو څه څيز دی؛ لکه څنګه چې طبيب او درملګر هم د هغه د له منځه وړلو لار او د بيمارۍ په درمل پوهېږي، که هغه جسمي بيماري وي، او که روحي وي.

قرآن له داسې دوو سورتونو سره پای ړسېږي او ختمېږي چې له موږ څخه بيروني شرونو او هاغه شرونه چې په موږ کې دننه دي او زمينه يې په خپل ځان کې لرو. په هر دواړو سورتونو کې يې هم زموږ پناه ورکوونکی د رب په نوم ياد کړی دی:

قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ. او قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ.

انشاءالله خدای تعالی دې موږ ته توفيق راکړي چې دهغه د«ربوبيت» او «ملوکيت» او«الوهيت» په پناه کې وکولی شو په خالصانه توګه بنده ګي وکړو.

لويه خدايه! موږ ددغو وسوسه ګرانو او د ټولو «وسواس الخناس» له شره وساته!

پالونکی څښتنه! د دښمنانو دامونه سخت او پېچلي دي، او دښمن ويښ دی، او نقشې يې پټې او ناخرګندې دي، او ستا له لطف پرته نجات ناشونی دی.

صدق الله العليّ العظيم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

یادونه: ددې تشریح د لیکلو پر مهال لاندینیو سرچینو ته هم مراجعه شوې ده:

۱ ـ نظم قرآن ـ د عبدالعلي بازرگان لیکنه

۲ ـ آشنایي با قرآن ـ د مرتضی مطهري لیکنه

۳ ـ في ظلال القرآن ـ د سید قطب لیکنه

۴ ـ تفهیم القرآن ـ د مولانا سید ابوالاعلی مودودي لیکنه

۵ ـ تدبر قرآن ـ د مولانا امین احسن اصلاحي لیکنه

٦ ـ قرآن حکیم [ترجمه و توضیحات فارسي] ـ عبدالعلي بازرگان

۷ ـ المیزان في تفسیرالقرآن ـ د سید محمدحسین طباطبائي لیکنه

۸ ـ کابلي تفسیر [قرآن کریم ترجمه او تفسیر ـ مولانا محمود الحسن دیوبندي او علامه شبیراحمد عثماني] پښتو کوونکي : د عالمانو یوه ډله

۹ ـ پرتوی از قرآن ـ د سید محمود طالقاني لیکنه

۱۰ ـ تفسیر نمونه ـ د آیت الله مکارم شیرازي او د ورسره علماو د پلاوي لیکنه

۱۱ ـ تفسیر نور ـ د مصطفی خرمدل لیکنه

۱۲ ـ تابشي از قرآن ـ د سید ابوالفضل ابن الرضا برقعي قمي لیکنه

۱۳ ـ تفسیر باران ـ د دوکتور مهدي خُدّامیان آراني لیکنه

۱۴ ـ ترجمه تفسیر طبري ـ د حبیب یغمائی په اهتمام او تصحیح

۱۵ ـ تفسیر ابن کثیر ـ [حافظ عمادالدین ابوالفدا اسمعیل بن عمر ابن کثیر الدمشقي] اردو ته ژباړه : مولا محمد جوناګړهي

۱٦ ـ معارف القرآن ـ د مولانا مفتي محمد شفیع لیکنه

۱۷ ـ تفسیر مصباحین (اردو) ترجمه و شرح تفسیر جلالین ـ لیکونکي : جلال الدین محلي او جلال الدین سیوطي ـ اردو ته ژباړه او شرح: محمد لیاقت علي رضوي

۱۸ ـ تفسیر کمالین د جلالین تفسیر اردو شرح د : مولانا محمد نعیم دیوبندی

۱۹ ـ د قرآن عظیم الشان پښتو ژباړه ـ مولوي قیام الدین کشاف

۲۰ ـ عزیزالتفاسیر ـ د قرآن کریم پښتو ترجمه او تفسیر ـ مولوي سلطان عزیز (عزیز)

۲۱ ـ صفوة‌التفاسیر ـ د محمدعلي الصابوني لیکنه ـ ژباړونکی: مولوي شمس الله کمال زاده

۲۲ ـ د قرآن پلوشې ـ د ګلب الدین حکمتیار لیکنه

۲۳ ـ تفسیر دیوبندي ـ د مولوي عبدالحنان لیکنه

۲۴ ـ حکمة القرآن ـ د مولوي امین الله پېښاوری لیکنه

۲۵ ـ تفسیر ایوبي حنفي ـ د مولانا محمد عبیدالله ایوبي لیکنه

۲٦ ـ تفسیر احسن الکلام ـ د مولوي عبدالسلام رستمي لیکنه

۲۷ ـ قرآن کریم په پښتو ـ د اجرالدین اقبال ژباړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۸ـ شرحـي بـر سـوره هـاى قـرآن ـ عبـدالعلي بازرگـان ـ د عبـدالعلي بازرگـان وېـب پاڼـه [bazargan.com]

۲۹ ـ تفسیر روح القرآن ـ مؤلف ډاکتر مولانا محمد اسلم صدیقي.

۳۰ ـ د قرآن ټکی په ټکی او روانه ترجمه ـ مولوي جانباز سرفراز.

۳۱ ـ روح المعاني فى تفسیرالقرآن العظیم والسبع المثانى ـ العلامه ابى الفضل شهاب الدین محمودالالوسى البغدادي.

۳۲ ـ تفسیر جواهرالقرآن ـ مولانا حسین علي.

۳۳ ـ تفسیر روح البیان ـ شیخ اسماعیل حقى البروسوى.

۳۴ ـ «کنزالایمان او تفسیر نورالعرفان» ترجمه احمد رضاخان بریلوي، تفسیر احمد یارخان نعیمي.

۳۵ ـ کشف الاسرار و عُدة الابرار ـ [د قرآنکریم ادبي او عرفاني تفسیر] خواجه عبدالله انصاري.

۳٦ ـ د قرآن رڼا [د قرآن پښتو معنا او لنډ تفسیر] مولوى محمد ظاهر اسدالله مکي.

۳۷ ـ تفسیر الفخرالرّازى المشهور بالتفسیرالکبیر و مفاتیح الغیب، امام محمد الرازى فخرالدین.

۳۸ ـ التّفسیرالمبین ـ دوکتور عبد الرحمن بن حسن النّفیسه.

۳۹ ـ تفسیر قرطبى ـ محمد بن احمد بن ابوبکر قرطبي، ترجمه اردو: پیرمحمد کرم شاه.

۴۰ ـ المفصل في تفسیرالقرآن الکریم ـ المشهور بتفسیرالجلالین ـ للامام جلال الدّین المحلیّ والامَام جلال الدِّین السّیُوطيّ.

۴۱ ـ «سیر تحوّل قرآن» ـ مهندس مهدي بازرگان.

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library